

**Kerronnallinen toimijuus ja narratiivisen identiteetin
rakentuminen trauman keskellä Martha Gellhornin
teoksessa *The Face of War***

Julia Raitio

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteiden tutkinto-ohjelma, yleinen kirjallisuustiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Kirjallisuustieteen tutkinto-ohjelma, yleinen kirjallisuustiede

Julia Raitio

Kerronnallinen toimijuus ja narratiivisen identiteetin rakentuminen trauman keskellä Martha Gellhornin teoksessa *The Face of War*

Sivumäärät: 65

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan narratiivisen identiteetin ja kerronnallisen toimijuuden rakentumista traumaattisten kokemusten keskellä Martha Gellhornin teoksessa *The Face of War*. Tutkielman tavoitteena on analysoida, miten trauma vaikuttaa kokemuksen esittämiseen ja miten kirjoittaminen toimii välineenä todistamiselle, muistamiselle ja identiteetin rakentamiselle. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan sukupuolen merkitystä journalistisessa toimijuudessa sekä sitä, miten Gellhornin kirjoittaminen haastaa perinteisen sotajournalismin objektiivisuuden ihanteita.

Tutkimuksen aineistona toimii Gellhornin *The Face of War* -teos, joka sisältää reportaaseja ja esseitä useista 1900-luvun konflikteista. Tutkielma sijoittuu narratiivisen kirjallisuudentutkimuksen, traumateorian ja feministisen tutkimuksen kentälle. Keskeisinä teoreettisina lähtökohtina toimivat Paul Ricoeurin narratiivisen identiteetin teoria, Hanna Meretojan kerronnallisen toimijuuden käsite sekä Cathy Caruthin, Shoshana Felmanin ja Dori Laubin traumateoreettiset näkemykset.

Analyysi osoittaa, että Gellhornin kirjoittamisessa trauma näyttäytyy kokemuksena, joka haastaa lineaarisen kerronnan ja eheän identiteetin mahdollisuuden. Hänen tekstinsä rakentuvat reflektiivisesti ja fragmentaarisesti, jolloin muistaminen, todistaminen ja kirjoittaminen kietoutuvat yhteen. Samalla kirjoittaminen toimii keinona ylläpitää yhteyttä sekä omaan kokemukseen että muihin ihmisiin tilanteissa, joissa sota uhkaa hajottaa kokemuksen merkityksen. Tutkielma osoittaa myös, että Gellhornin kerronta rakentaa vaihtoehtoista tapaa kuvata sota siirtämällä huomion strategioista ja poliittisista tavoitteista sodan vaikutuksiin yksilöiden elämässä.

Avainsanat: narratiivinen identiteetti, kerronnallinen toimijuus, trauma, sotajournalismi, Martha Gellhorn, traumateoria, narratiivinen kirjallisuudentutkimus, omaelämäkerrallisuus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuksen tausta ja lähtökohdat	7
1.2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	9
1.3	Tutkimuksen menetelmät ja rakenne	11
2	Teoreettinen viitekehys ja konteksti	12
2.1	Martha Gellhorn ja <i>The Face of War</i>	12
2.2	Keskeiset käsitteet ja teoriat	15
2.3	Teoreettinen yhteenveto ja siirtymä analyysiin	19
3	Trauma ja kerronnallinen toimijuus	21
3.1	Sodan ja todistamisen trauma	21
3.1.1	Kaunokirjallinen journalismi todistamisen muotona	21
3.1.2	Kielen rajallisuus trauman kuvauksessa	23
3.1.3	Trauman yksilöllinen jälki	26
3.2	Trauman kollektiivinen taso ja muistaminen	28
3.2.1	Sensuuri ja journalistinen raportointi	28
3.2.2	Objektiivisuus ja poliittiset narratiivit	31
3.2.3	Muistaminen trauman yhteisöllisenä perintönä	34
3.3	Kerronnallinen toimijuus trauman kontekstissa	37
3.3.1	Todistamisen etiikka ja moraalinen vastuu	37
3.3.2	Kirjoittaminen toimijuuden muotona	39
4	Narratiivinen identiteetti kerronnallisen toimijuuden pohjalta	42
4.1	Kokemuksen kerronnallinen jäsentäminen	42
4.1.1	Omaelämäkerrallinen reflektio	42
4.1.2	Suhde toisiin kerronnassa	44
4.2	Sukupuoli ja journalistinen toimijuus	47
4.2.1	Naisjournalistin asema ja työskentelyn rajat	47
4.2.2	Sukupuolen merkitys kerronnallisessa toimijuudessa	49
4.3	Narratiivisen identiteetin rakentuminen kerronnassa	52
4.3.1	Identiteetti muuttavana prosessina	52
4.3.2	Identiteetin jatkuvuus ja kerronnallinen toimijuus	54

5 Lopuksi

57

Lähteet

61

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta ja lähtökohdat

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen, miten trauma vaikuttaa kerronnalliseen toimijuuteen ja sitä kautta narratiivisen identiteetin rakentumiseen Martha Gellhornin teoksessa *The Face of War* (2018). Tässä tutkielmassa suorien sitaattien yhteydessä käytetään teoksesta lyhennettä TFW. Yhdysvaltalainen Martha Gellhorn (1908–1998) oli yksi 1900-luvun merkittävimmistä sotakirjeenvaihtajista, joka raportoi aseellisista konflikteista eri puolilla maailmaa lähes kuuden vuosikymmenen ajan. Analysoitava teos kokoaa yhteen hänen reportaasejaan Espanjan sisällissodasta, Suomen talvisodasta, Kiinasta ja toisesta maailmansodasta sekä myöhemmin konflikteista Vietnamissa, Israelissa ja Keski-Amerikassa. Tämän lisäksi Gellhorn käsittelee teoksessa myös omaa rooliaan todistajana, mikä luo näkökulman siihen, miten traumaattisista tapahtumista kertominen jäsentää kokemusta, rakentaen samanaikaisesti narratiivista identiteettiä.

The Face of War on laaja kirjallinen kokonaisuus, joka sisältää Gellhornin kuvauksia eri konflikteista 1900-luvun ajalta sekä esseitä ja hänen omakohtaisia ajatuksiaan sodan vaikutuksista, vallankäytöstä ja ihmisyydestä. Teos koostuu pääosin aikakauslehdissä (*Collier's*, *The Atlantic* ja *The Guardian*) julkaistuista artikkeleista. Sitä on pidetty kattavana kokoelmana sotaraportteja, mutta samalla myös reflektiivisenä aineistona, jossa Gellhorn käsittelee suhtautumistaan sotaan ja siitä kirjoittamiseen. Erityisesti teoksen monia esipuheita on pidetty merkittävänä, sillä ne erottuvat varsinaisista reportaaseista henkilökohtaisempina ja pohdiskelevampina (Rollyson, 2022, para. 3). Artikkeleissa painopiste ei ole sodan strategisissa vaiheissa, vaan yksilöiden kokemuksissa kriisien keskellä. Gellhorn pyrki moraaliseen totuuteen ennemmin kuin täydelliseen objektiivisuuteen, mikä ilmenee hänen tavassaan korostaa kärsimyksen inhimillistä ulottuvuutta ja yksittäisten ihmisten selviytymistä väkivallan ja kaaoksen keskellä.

Teos julkaistiin alun perin vuonna 1959, ja tässä tutkielmassa analysoin vuonna 2008 ilmestynyttä laajennettua painosta. Tämä kyseinen painos sisältää Gellhornin esipuheita ja reflektiivisiä tekstejä, joissa hän jälleen arvioi sodan luonnetta ja velvollisuuttaan sotakirjeenvaihtajana. Näiden lisäysten myötä teos saa kaksitasoisen rakenteen, se toimii sekä

dokumenttina menneistä konflikteista että itseään refleктоivana kokonaisuutena, jossa Gellhorn pohtii kirjoittamisen, representaation ja kerronnan rajoja.

Gellhornin tuotanto avaa laajemman kysymyksen siitä, miten sodan todellisuutta voidaan kuvata kielen keinoin. Hänen reportaasinsa sijoittuvat journalistisen dokumentoinnin ja kirjallisen todistamisen välimaastoon, koska hän ei ainoastaan välitä tietoa sodista, vaan kuvaa myös läsnäoloaan niiden keskellä. Gellhornin asema silminnäkijänä tekee teoksesta erityisen kiinnostavan tarkastelukohteen, sillä se yhdistää samanaikaisesti faktan ja omakohtaisuuden. Gellhornin kirjoitukset eivät siis pelkästään kuvaa sodan tapahtumia, vaan myös osoittavat, mitä niiden kertominen merkitsee kirjoittajalle itselleen. *The Face of War* sisältää aikalaistodistuksia sekä myöhempiä tekstejä, joten analyysissa tarkastellaan näiden aikatasojen välistä suhdetta ja reflektiivisen näkökulman vaikutusta menneisyyden tulkintaan.

Tarkastelen teosta erityisesti Cathy Caruthin (1996) ja Dori Laubin (1992) traumateorioiden valossa, joissa korostuvat traumaattisen kokemuksen vaikea kerrottavuus ja todistamisen merkitys. Kerronnallista toimijuutta lähestyn Hanna Meretojan (2018) teorian kautta, jossa kertominen ymmärretään keinona jäsentää kokemusta, rakentaen samalla toimijuutta. Narratiivisen identiteetin käsitettä puolestaan käsittelen Paul Ricoeurin (1984) teorian pohjalta, jonka mukaan identiteetti rakentuu kertomusten välityksellä. Tämän lisäksi huomioidaan feministinen näkökulma, journalistisen objektiivisuuden problematiikka sekä kaunokirjallisen journalismin perinteet, joiden kautta Gellhornin kirjoittamista voidaan jäsentää laajemmassa historiallisessa ja kirjallisessa kontekstissa. Päivi Kososen (2000) mukaan elämäkerrallinen kirjoittaminen ei pyri täysin eheän minuuden rakentamiseen, vaan tekee näkyväksi kokemuksen katkokset ja epäjatkuvuudet. Tämä näkyy myös Gellhornin kirjoittamisessa, jossa sodan kokemukset palaavat fragmentaarisina muistoina ja jatkuvana velvollisuutena todistaa tapahtuneesta.

Tutkimus sijoittuu narratiivisen kirjallisuudentutkimuksen ja traumateorian risteyskohtaan. Narratiivinen tutkimus tarkastelee kertomisen merkitystä kokemusten jäsentämisessä ja identiteetin rakentumisessa, kun taas traumatutkimus keskittyy siihen, miten väkivallan ja kärsimyksen kokemukset haastavat samalla kielen ja kuvauksen mahdollisuudet. Näiden teoreettisten viitekehysten yhdistelmän avulla voidaan tarkastella, miten dokumentaarisen ja subjektiivisen kirjoittamisen rajat hämärtyvät ja kuinka kerronnallinen todistaminen toimii keinona kokemusten ja tapahtumien välittämisessä.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Gellhornin tuotantoa on tutkittu kirjallisuudentutkimuksessa toistaiseksi melko vähän, ja hänen tekstejään on analysoitu erityisesti sodan representaation ja todistamisen näkökulmista (McLoughlin, 2007). Journalistisessa tutkimuksessa huomio on puolestaan kohdistunut Gellhornin asemaan naispuolisena sotakirjeenvaihtajana (esimerkiksi Dell'Orto, 2004). Hänen tuotantaan on käsitelty erityisesti suhteessa naistoimittajuuteen ja konfliktien raportoimiseen, mutta vain harvoin narratiivisen tutkimuksen viitekehyksessä. Tämän tutkielman tavoite on täydentää aiempaa tutkimusta tarkastelemalla sitä, miten Gellhornin kerronta rakentaa toimijuutta ja identiteettiä tilanteissa, joissa kokemuksen jatkuvuus on traumaattisten tapahtumien vuoksi katkennut. Lähtökohtana on ajatus kertomisesta prosessina, jonka kautta yksilö pyrkii rakentamaan suhdetta itseensä ja ympäröivään todellisuuteen. Näin huomio siirtyy siihen, miten Gellhornin kirjoittaminen toimii todistamisen ja kerronnallisen toimijuuden välineenä.

Judith Mackrell kuvaa teoksessa *Going with the Boys: Six Extraordinary Women Writing from the Front Line*, miten toinen maailmansota muodostui ratkaisevaksi mahdollisuudeksi naispuolisille sotakirjeenvaihtajille (Mackrell, 2021, 3). Gellhornin tuotanto tekee näkyväksi naisen aseman todistajana ja kirjoittajana aikana, jolloin mahdollisuudet raportoida sodasta paikan päällä olivat edelleen vähäiset. Mackrellin mukaan 1930-luvun lopulla naistoimittajien oletettiin raportoivan sodasta lähinnä siviilien näkökulmasta, kuten evakuoinneista, säännöstelystä ja arjesta pommisuojuissa. Heitä ei pidetty sopivina sotilaallisten tapahtumien tai taisteluiden kuvaamiseen, ja naiskirjeenvaihtajien pääsy brittien ja amerikkalaisten hallinnoimille taistelualueille oli pitkään virallisesti rajoitettua (Mackrell 2021, 5). Gellhornin ura ja teos sijoittuvat näin ollen kontekstiin, jossa naisten asema journalistisella kentällä oli vielä rajallinen. 1900-luvun alkupuolella naisreportterit alkoivat kuitenkin saada jalansijaa kansainvälisissä journalismissa ja murtaa vähitellen ammattiin liittyviä sukupuolittuneita rajoja.

Sotapäiväkirja kuuluu dokumentaarisen kirjallisuuden lajiin, jossa kirjoittamisen ensisijaisena tavoitteena on tallentaa tapahtumat ja kokemukset mahdollisimman ajantasaisesti ja autenttisesti. Päiväkirjamainen kirjoittaminen rakentuu välittömyyden vaikutelmasta: kirjoittaja toimii samanaikaisesti kokijana ja havainnoijana, jolloin teksti säilyttää hetkellisyyden ja läsnäolon tunteen, joka tuottaa lukijalle kokemuksen osallistumisesta

kuvattuun todellisuuteen. Päiväkirjatutkimuksessa tätä ominaisuutta on pidetty keskeisenä todellisuuden kuvaamisen muotona, jossa henkilökohtainen kirjoittaminen tuottaa historiallisen ja kokemuksellisen tiedon risteymän (Stanley 2013, 58). *The Face of War* asettuu osaksi tätä dokumentaarisen kirjoittamisen perinnettä, vaikka sen tekstit eivät muodollisesti ole päiväkirjoja. Gellhornin raportit ja esseet rakentuvat sotapäiväkirjamaisten havainnoinnin ja jälkikäteisen pohdinnan vuoropuheluun.

Leena Kurvet-Käosaar kuvaa, miten sotapäiväkirjoille on ominaista ”välitön kerronta, jossa kokemus ja kirjoittaminen limittyvät ajallisesti — kirjoittaja kirjaa sodan todellisuutta sen tapahtuessa” (Kurvet-Käosaar 2017, 42). Tällainen muoto eroaa jälkikäteen kirjoitetusta muistelmatekstistä, joka jäsentää tapahtumat valmiiksi narratiiviksi: sotapäiväkirja sen sijaan säilyttää kokemuksen fragmentaarisuuden ja ajallisen epäjatkuvuuden. Markku Lehtimäki (2007, 257) viittaa teoksessa *Tunnus ja todistus* Leona Tokeriin, jonka mukaan todistuskirjallisuus (*the literature of testimony*) voidaan ymmärtää kahdessa merkityksessä: yhtäältä kirjoittajan eettisenä velvoitteena todistaa rikoksista ja mullistuksista, toisaalta laajempaan kirjalliseen ilmiöön, jossa silminnäkijän kokemus muodostaa todistamisen perustan. Henkilökohtainen näkökulma asettuu tällöin vuoropuheluun virallisen historian kanssa, mikä tekee todistamisesta sekä yksityisen että kollektiivisen toiminnan.

Todistuskirjallisuus ei vain dokumentoi tapahtumia, vaan muodostaa dokumentaarisuutta rekisteröimällä sen, mitä kirjoittaja on nähnyt ja kokenut. Näin henkilökohtainen ja subjektiivinen näkökulma asettuu vuoropuheluun virallisen historian kanssa. Lehtimäen tulkinnan mukaan tällainen näkökulma ei luo tapahtumaa fiktiivisesti, vaan antaa lukijalle mahdollisuuden kokea se inhimillisenä kertomuksena (2007, 257). Gellhornin *The Face of War* on esimerkki tästä todistamisen muodosta. Teos rakentuu reportaasien ja esseiden vuoropuheluna, jossa traumaattiset kokemukset toistuvat eri historiallisissa konteksteissa.

Tarkastelen, miten narratiiviset keinot jäsentävät sodan kokemusta, jotta hahmottuu, miten Gellhornin kerronta muovaa kokemuksen ja sen kuvauksen välistä suhdetta poikkeuksellisissa olosuhteissa. *The Face of War* ei ainoastaan kuvaa sodan todellisuutta, vaan tarkastelee myös kertomisen roolia suhteessa todistamiseen ja osallisuuteen. Kokonaisuutena työ käsittelee teoksen moniulotteisuutta ilman pyrkimystä muodostaa yksiselitteistä tulkintaa. Teos toimii sekä dokumentaarisen aineiston että kirjoittamisen tapana, joka jäsentää kokemuksia ja tekee niistä toisille välittyviä.

1.3 Tutkimuksen menetelmät ja rakenne

Tutkimus perustuu hermeneuttiseen lähestymistapaan, jossa teosta tarkastellaan kertomuksellisen kokonaisuutena. Menetelmänä käytän narratiivista lähilukua analysoidakseni teoksen kerronnallisia rakenteita, kirjoittajan positioita, ajallisuuden rakentumista sekä äänenvaihdoksia. Tarkastelen erityisesti sitä, miten teoksen narratiiviset ratkaisut muovaavat kirjoittajaidentiteettiä ja suhdetta kuvattuun todellisuuteen.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu traumateorian, kerronnallisen toimijuuden ja narratiivisen identiteetin käsitteiden ympärille. Traumateorian pohjalta analysoidaan kokemuksen ja kielen välistä jännitettä sekä tapoja, joilla traumaattiset kokemukset ilmenevät esimerkiksi toiston, hiljaisuuden ja muistamisen kautta. Kerronnallinen toimijuus viittaa yksilön kykyyn jäsentää ja ylläpitää toimijuuttaan kertomisen avulla, ja Meretojan (2018) tutkimus tarjoaa käsitteelle keskeisen teoreettisen perustan.

Narratiivinen identiteetti puolestaan ymmärretään Ricoeurin (1984) ja Anthony Giddensin (1991) ajattelun mukaisesti jatkuvasti rakentuvana ja muuttuvana prosessina, joka muotoutuu kertomisen kautta. Näiden käsitteiden avulla tarkastelen, miten Gellhornin kirjoittaminen tuottaa merkityksiä tilanteissa, joissa traumaattinen kokemus haastaa kielen ja representaation rajat. Tutkimuksessa on lisäksi feministinen näkökulma, kun käsitellään Gellhornin asemaa naisjournalistina miesvaltaisessa sotakirjoittamisen perinteessä. Feministinen näkökulma auttaa analysoimaan, miten sukupuoli vaikuttaa todistamiseen ja toimijuuteen. Samalla se tuo esiin Gellhornin tavan kuvata sotaa yksilöllisten kokemusten, siviilien kärsimyksen ja emotionaalisen todellisuuden kautta.

Tutkielman rakenne etenee seuraavasti: luku 2 esittelee tutkimuksen teoreettisen viitekehysten, keskeiset käsitteet ja aiemman tutkimuksen. Luvussa 3 tarkastellaan trauman, todistamisen ja kerronnallisen toimijuuden suhdetta sekä sitä, miten trauma ilmenee Gellhornin kirjoittamisen rakenteissa ja kokemuksen kuvauksessa. Luku 4 keskittyy narratiivisen identiteetin rakentumiseen, kokemuksen kerronnalliseen jäsentämiseen sekä Gellhornin asemaan kirjoittajana ja todistajana. Lopuksi luku 5 kokoaa analyysin keskeiset havainnot ja arvioi niiden merkitystä Gellhornin teoksen sekä narratiivisen traumakirjallisuuden tutkimuksen näkökulmasta.

2 Teorettinen viitekehys ja konteksti

2.1 Martha Gellhorn ja *The Face of War*

Martha Gellhorn oli yhdysvaltalainen toimittaja ja kirjailija, joka aloitti uransa 1930-luvun alussa työskennellen muun muassa *The New Republic* -lehdessä ja Yhdysvaltain hallituksen eri raportointiprojekteissa. Jo varhain hänen kirjoittamistaan leimasi vahva oikeudentunto ja halu tuoda näkyviin yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta, erityisesti sodan ja köyhyyden vaikutuksia tavallisiin ihmisiin. Hän raportoi elämänsä aikana lähes kaikista 1900-luvun merkittävistä konflikteista, kuten Espanjan sisällissodasta, toisesta maailmansodasta, Vietnamin sodasta ja Lähi-idän kriiseistä keskittyen samalla siihen, miten sota näyttäytyy yksilön kokemuksen kautta. Gellhorn oli vuosina 1940–1945 naimisissa kirjailija Ernest Hemingwayn kanssa, mutta hänen oma työnsä ja kirjoittamisensa säilyivät aina itsenäisinä ja selvästi omaleimaisina. Hänen uransa osoittaa, että hän halusi tulla nähdyksi ennen kaikkea kirjailijana, ei ”naisjournalistina” tai kuuluisan kirjailijan puolisona.

Gellhornin elämä ja kirjoittaminen kietoutuvat toisiinsa niin, että hänen tuotantonsa heijastaa sekä henkilökohtaisia että historiallisia kehityskulkuja. Gellhorn kuvasi lapsuuttaan ja nuoruuttaan St. Louisissa etuoikeutetuksi: hänen isänsä työskenteli lääkärinä ja äiti osallistui aktiivisesti paikalliseen politiikkaan (Moorehead, 2003, 14–15). Jo varhain hän tiedosti oman asemansa yhteiskunnassa ja koki velvollisuudekseen matkustaa eri puolille maailmaa todistamaan epäoikeudenmukaisuutta sekä tekemään sitä näkyväksi kirjoittamisen kautta. Tämä lähtökohta säilyi hänen työssään koko uran ajan.

Gellhorn kirjoitti velvollisuudesta kuvata todellisuutta sellaisena kuin hän sen näki, myös silloin kun se oli poliittisesti epämiellyttävää tai vaikeasti esitettävää. Hänen reportaasinsa keskittyivät erityisesti siihen, miten sota vaikutti ihmisten arkielämään, elinoloihin ja kokemukseen maailmasta. kirjoittamiselle oli ominaista havaintojen tarkkuus sekä pyrkimys tuoda tapahtumat lähelle lukijaa ilman liiallista sentimentaalisuutta.

Nuorena Gellhorn päätti lähteä Ranskaan jatkaakseen toimittajanuraansa, vaikka hänen vanhempansa suhtautuivat päätökseen vastahakoisesti. Myöhemmin hän kuvasi tiedostaneensa jo varhain, että hänen elämänsä sijoittuisi toisenlaiseen maailmaan kuin mihin hänet oli kasvatettu (Moorehead, 2003, 28–29). Tämä kokemus näkyy myös hänen

myöhemmässä kirjoittamisessaan, jossa matkustaminen, liike ja todistaminen muodostuvat keskeisiksi tavoiksi hahmottaa sekä maailmaa että omaa asemaa siinä. Elämänsä loppuvaiheessa Gellhorn vetäytyi julkisuudesta, ja hän kuoli vuonna 1998 oman käden kautta¹. Hänen journalistinen ja kirjallinen perintönsä elää kuitenkin edelleen esimerkiksi vuosittain jaettavan The Martha Gellhorn Prize for Journalism -palkinnon kautta, joka myönnetään toimittajille, jotka raportoivat sodan, kriisien ja poliittisen vallankäytön vaikutuksista ihmisten elämään.

Gellhornin ura kirjoittajana liikkui journalistisen työn ja kaunokirjallisen ilmaisun välillä. Hän julkaisi uransa aikana useita romaaneja, novellikokoelmia ja muistelmia, joissa toistuivat teemat sodasta, väkivallasta ja yksilön asemasta yhteiskunnassa. Vaikka Gellhorn tunnetaan ennen kaikkea sotakirjeenvaihtajana, hänen monialainen tuotantonsa osoittaa, että hän hallitsi myös kaunokirjalliset ilmaisumuodot ja piti itseään ensisijaisesti kirjailijana, eikä ainoastaan journalistina. Hänen journalistinen työnsä keskittyi erityisesti sodan vaikutusten kuvaamiseen niille ihmisille, jotka usein jäivät historian marginaaliin. Caroline Moorehead tiivistää hänen asenteensa työskentelyyn toteamalla, että Gellhorn ”kieltäytyi kääntämästä katsettaan pois kärsimyksestä, vaikka se olisi ollut sietämätöntä” (2003, 21–23). Tällainen johdonmukainen raportointitapa vahvisti hänen asemaansa sotakirjeenvaihtajana ja vaikutti siihen, miten hänen roolinsa konfliktien kuvaajana on myöhemmin ymmärretty.

The Face of War on Gellhornin laajin kokoelma, joka kokoaa yhteen hänen sotaraporttejaan eri aikakausilta sekä esseitä ja myöhempiä reflektiivisiä kirjoituksia. Teokseen sisältyy aikalaishavainnoista koostuvia reportaaseja ja vuosikymmeniä myöhemmin kirjoitettuja pohdintoja, jotka kontekstualisoivat hänen aiempaa työtään ja avaavat sille uuden tulkinnallisen ulottuvuuden. Tekstit käsittelevät muun muassa Espanjan sisällissotaa, Suomen talvisotaa, toista maailmansotaa, Vietnamin sotaa ja Lähi-idän konflikteja, mikä tekee teoksesta poikkeuksellisen laaja-alaisen dokumentin 1900-luvun sodankäynnistä.

Alun perin aikakauslehdissä julkaistuja raportteja täydentävät laajennetun painoksen kommentit ja jälkikirjoitukset, joissa Gellhorn tarkastelee jälkikäteen omia valintojaan ja kirjoittamisen rajoja. Lauren Elkin kirjoittaa teoksen esipuheessa, että kokoelma on ”both a

¹ Gellhorn menehtyi Lontoossa helmikuussa 1998 nielaistuaan syanidikapselin. Tuohon aikaan hän oli lähes sokea ja sairastanut jo pitkään syöpää (Moorehead, 2003).

record of war and a record of a mind struggling to make sense of it” (Elkin 2018, esipuhe). Tämä ilmentää myös trauman käsittelyyn liittyvää tematiikkaa ja sen yhteyttä kirjoittajan toimijuuden rakentumiseen.

Gellhornin kirjoitustyyli sijoittuu alueelle, jossa journalistinen raportointi ja kaunokirjallinen ilmaisu limittyvät toisiinsa. Mooreheadin (2003, 21–23) mukaan Gellhornin kirjoittamista ohjasi vakaumus siitä, että raportointi ei voinut olla neutraalia, kun sen kohteena on kärsimys. Hän ei pyri objektiivisuuteen perinteisessä journalistisessa mielessä, vaan haastaa sen ajatuksen, että totuus voitaisiin välittää ilman kirjoittajan omaa näkökulmaa. Tämä näkyy hänen sotareportaaseissaan, joissa yksittäisten ihmisten kokemukset liitetään osaksi laajempaa historiallista todellisuutta. Gellhorn ei pyri kirjoittamaan sodasta etäisesti tai neutraalisti, vaan kuvaa tapahtumia tavalla, joka tuo kärsimyksen ja sen seuraukset lähelle lukijaa.

Tämä kirjoittamisen tapa kytkee Gellhornin laajempaan *literary journalism* -perinteeseen, jossa journalistinen tarkkuus ja kirjallinen muoto yhdistyvät pyrkimykseen tavoittaa kokemuksellinen totuus todellisuudesta (Hartsock 2000, 28–30). Tämä perinne sai vaikutteita 1900-luvun alun amerikkalaisesta *New Journalism* -liikkeestä, joka pyrki uudistamaan uutiskerrontaa tekemällä siitä elävämpää, henkilökohtaisempaa ja kerronnallisesti rakentuneempaa (Sims 1984, 3–5). Liikkeen jäsenet korostivat kirjoittajan läsnäoloa ja havaintojen subjektiivisuutta keinona tavoittaa todellisuuden moniulotteisuutta. *New Journalism* vaikutti myös siihen, miten journalismi alkoi nähdä tekstin kertomuksellisenä tapahtumana eikä vain tiedon välittämisen välineenä.

Gellhornin työ jakaa tämän tavoitteen, mutta erottuu siinä, miten hän yhdistää havainnon ja moraalisen pohdinnan omaperäisesti: hän ei ainoastaan raportoi sodasta, vaan tutkii, mitä kertominen merkitsee ihmiselle, joka elää väkivallan keskellä. Hänen työnsä osoittaa, että journalismi ja kirjallisuus voivat yhdessä laajentaa todellisuuden kuvaamisen mahdollisuuksia ja luoda tilaa kokemuksille, joita ei voi ilmaista yksinomaan dokumentaarisin keinoin.

Teoksen ajallinen rakenne tekee Gellhornin kirjoittamisen kehityksen näkyväksi. Vaikka teos etenee kronologisesti, se kuvaa samalla myös hänen kehitystään kirjoittajana ja todistajana. Näin teos kuvaa myös sitä, miten kokemukset ja muistot vaikuttavat tapaan kirjoittaa sodasta. Mooreheadin (2003, 21–23) mukaan Gellhornin henkilökohtaisista teksteistään käy ilmi, että hänen kirjoittamisensa oli jatkuvaa tasapainottelua todellisuuden ja kerronnan välillä. Hän ei

kirjoita sodasta ulkopuolisena tarkkailijana, vaan tarkastelee yhtä aikaa maailmaa ja omaa kirjoittamistaan.

Aiempi Gellhorn-tutkimus on painottanut ennen kaikkea journalistista näkökulmaa, jolloin hänen teoksiaan on usein luettu ensisijaisesti historiallisina dokumentteina. Käsiteltävä teos kuitenkin rakentuu samalla kerronnalliseksi kokonaisuudeksi, jossa dokumentaarinen aineisto ja kirjoittajan jälkikäteen kirjoitetut pohdinnat limittyvät. Tämä monitasoinen rakenne muodostuu siitä, että teos sisältää sekä Gellhornin välitöntä raportointia sodan keskeltä, hänen myöhemmin kirjoittamiaan kommentointeja sekä pitkän ajan kuluttua syntyneitä reflektioita. Sontagin (2003, 89) mukaan kertomukset voivat tehdä kärsimystä ymmärrettäväksi tavalla, johon pelkkä dokumentointi ei kykene. Gellhornin ura on esimerkki kertomuksen merkityksellisyydestä kärsimyksen ymmärtämisen näkökulmasta. Hänen kirjoittamisessaan todistaminen ei rajoitu tapahtumien kuvaamiseen, vaan liittyy myös itse kokemuksen jäsentämiseen ja muistamisen prosesseihin. Näin kertominen toimii keinona rakentaa merkityksiä sekä yksilöllisellä että historiallisella tasolla.

2.2 Keskeiset käsitteet ja teoriat

Kerronnallisen toimijuuden käsite muodostaa tämän tutkielman keskeisen teoreettisen lähtökohdan. Käsite pohjautuu Meretojan (2018) ajatukseen, jonka mukaan kerronta ei ole vain väline kokemusten jäsentämiseen, vaan myös eksistentiaalinen tapa olla maailmassa. Kerronnallinen toimijuus tarkoittaa yksilön kykyä ja mahdollisuutta toimia, tulkita ja muokata omaa todellisuuttaan kertomisen kautta. Se korostaa sitä, että ihmiset eivät ole pelkästään tapahtumien kohteita, vaan aktiivisia merkitysten tuottajia, jotka rakentavat suhdettaan menneisyyteen, nykyhetkeen ja tulevaisuuteen narratiivisessa muodossa (Meretoja 2018, 44–46). Hän painottaa, että kerronnallinen toimijuus liittyy läheisesti moraaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin: yksilön mahdollisuus kertoa oma tarinansa ei ole itsestäänselvyys, vaan riippuu niistä kulttuurisista kehyksistä, jotka määrittävät, millaisia tarinoita voidaan kertoa ja kuulla. Meretoja (2021, 12–15). Kertominen on siten sekä vapauttavaa että rajoittavaa. Toimijuus ei siten näyttäydy yksilön autonomisena ominaisuutena, vaan sosiaalisesti ja historiallisesti rakentuvana suhteisena kykynä, joka muotoutuu vuorovaikutuksessa toisten ja kulttuuristen rakenteiden kanssa.

Kerronnallinen toimijuus liittyy myös vastuuseen siitä, miten kokemuksia kerrotaan ja millaisia merkityksiä niiden kautta rakennetaan. Meretoja (2018, 52) korostaa, että kerronta

vaikuttaa siihen, miten ihmiset ymmärtävät itseään, toisiaan ja ympäröivää maailmaa. Kertominen ei siis ole vain tapahtumien kuvaamista, vaan myös tapa jäsentää kokemuksia ja omaa paikkaa maailmassa. Tästä näkökulmasta kerronnallinen toimijuus on keskeinen käsite Gellhornin tekstien tarkastelussa, sillä hänen kirjoittamisensa rakentuu trauman, todistamisen ja henkilökohtaisen kokemuksen ympärille.

Feministinen näkökulma täydentää tätä tarkastelua tuomalla esiin sukupuolen ja vallan merkityksen todistamisessa. Vaikka Martha Gellhorn ei itse korostanut asemaansa naisjournalistina, hänen kirjoittamisensa haastaa monia perinteisen sotaraportoinnin ihanteita, kuten etäisyyttä, neutraaliutta ja objektiivisuutta. Gellhornin teksteissä todistaminen rakentuu henkilökohtaisen kokemuksen, ruumiillisuuden ja emotionaalisen havainnoinnin kautta. Feministisen teorian näkökulmasta Gellhornin kirjoittaminen tekee näkyväksi myös sen, ettei todistaminen ole välttämättä täysin sukupuolineutraalia. Kirjoittajan asema vaikuttaa siihen, mitä voidaan nähdä, kuvata ja pitää tärkeänä. Tämän vuoksi Gellhornin tekstejä voidaan tarkastella paitsi sotaraportointina myös puheenvuoroina, jotka laajentavat käsitystä siitä, miten yksilö voi toimia sodan todistajana ja millä tavoin sodasta voidaan kirjoittaa.

Tutkielmassa kerronnallisen toimijuuden näkökulma auttaa tarkastelemaan, miten Gellhorn rakentaa suhdettaan kokemuksiin ja todellisuuteen kirjoittamisen kautta. Gellhornin teksteissä kirjoittaminen näyttäytyy keinona ylläpitää yhteyttä kokemuksiin ja käsitellä sodan aiheuttamaa epävarmuutta ja kärsimystä. Näin hänen kirjoittamisensa konkretisoi Meretojan (2018, 58) ajatusta siitä, että kerronta voi toimia tapana säilyttää toimijuuden tunne myös traumaattisten kokemusten keskellä.

Trauma muodostaa toisen keskeisen lähtökohdan tämän tutkielman teoreettiselle viitekehykselle. Trauma viittaa kokemukseen, jota yksilö ei kykene täysin ymmärtämään tai jäsentämään tapahtumahetkellä. Caruthin (1996, 4–8) mukaan trauma on kokemus, joka palaa mieleen viiveellä ja vaikeuttaa tapahtumien käsittelyä sekä niiden sanallistamista. Trauma ei tällöin näyttäydä vain muistona menneestä, vaan kokemuksena, joka häiritsee ihmisen käsitystä ajasta, muistista ja tapahtumien jatkuvuudesta. Caruth korostaa myös, että trauma ilmenee usein epäsuorasti esimerkiksi toiston, katkosten ja hiljaisuuksien kautta. Tämän vuoksi traumaattiset kokemukset eivät yleensä rakentuu täysin eheiksi kertomuksiksi.

Laubin (1992, 57–59) mukaan trauman ymmärtäminen liittyy olennaisesti todistamiseen. Traumaattinen kokemus ei tule täysin jaetuksi ennen kuin siitä kerrotaan toiselle, minkä vuoksi todistaminen on aina vuorovaikutteinen prosessi. Todistaja ei ole pelkästään tapahtumien havainnoija, vaan myös osallinen, joka rakentaa kertomisen kautta suhdetta omaan menneisyyteensä ja kuulijaansa. Tällöin todistaminen ei tarkoita vain tiedon välittämistä, vaan myös yritystä tehdä kokemuksesta ymmärrettävä ja tunnustettu.

Samalla yksilöllinen kokemus voi saada laajemman yhteisöllisen merkityksen. Arthur Frankin (1995, 2–3) käsite ”haavoittunut kertoja” täydentää tätä näkökulmaa. Frankin mukaan kertominen voi auttaa yksilöä jäsentämään kokemuksia tilanteessa, jossa trauma on rikkonut kokemuksen jatkuvuuden. Haavoittunut kertoja ei pyri täysin objektiiviseen kuvaukseen, vaan etsii tapaa puhua kärsimyksestä säilyttäen sen merkityksen. Kertominen toimii tällöin keinona rakentaa suhdetta menneeseen ja jatkaa elämää traumaattisen kokemuksen jälkeen.

Näiden teorioiden kautta teosta voidaan tarkastella teoksena, jossa traumaattisia kokemuksia jäsennetään kertomisen avulla. Gellhornin teksteissä toistuvat esimerkiksi sirpaleinen rakenne, aikatasojen vaihtelu ja jatkuva paluu tapahtumiin. Nämä piirteet heijastavat trauman vaikutusta muistamiseen ja kokemusten kuvaamiseen. Gellhornin sotareportaasit eivät siis kuvaa pelkästään väkivaltaa ja sotaa, vaan myös kirjoittajan yritystä ymmärtää ja käsitellä todistamiaan tapahtumia. Tästä näkökulmasta hänen kirjoittamisensa voidaan nähdä osana trauman todistamisen perinnettä, jossa kertominen liittyy sekä muistamiseen että vastuuseen todistamisesta.

Ricoeurin (1984, 52–55) narratiivisen identiteetin teoria auttaa tarkastelemaan, miten yksilö rakentaa käsitystä itsestään kertomisen kautta. Ricoeurin mukaan identiteetti ei ole pysyvä ominaisuus, vaan muuttuva ja jatkuvasti uudelleen rakentuva tulkinta omasta elämästä. Ricoeurin mukaan kertominen auttaa ihmistä jäsentämään kokemuksiaan ja yhdistämään elämän eri vaiheita osaksi ymmärrettävää kokonaisuutta. Tämä kokonaisuus ei kuitenkaan ole koskaan täysin eheä tai valmis, vaan jatkuvasti muuttuva. Kertominen liittyy myös vastuuseen, sillä yksilö joutuu pohtimaan omaa toimintaansa ja suhdettaan muihin ihmisiin. Narratiivinen identiteetti ei näin tarkoita vain käsitystä itsestä, vaan myös tapaa tulkita omaa menneisyyttä, nykyhetkeä ja tulevaisuutta kertomisen kautta.

Giddensin (1991, 53–54) käsite reflektiivisestä minuudesta laajentaa narratiivisen identiteetin tarkastelua modernin yksilön näkökulmaan. Giddensin mukaan identiteetti ei perustu enää pysyviin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, vaan jatkuvaan itsensä tarkasteluun ja omien valintojen arviointiin. Kertominen toimii tässä prosessissa keinona luoda jatkuvuutta ja jäsentää muuttuvaa elämää. Narratiivinen identiteetti ei siis liity vain menneisyyden ymmärtämiseen, vaan myös epävarmuuden käsittelyyn ja jatkuvuuden tunteen ylläpitämiseen. Myös Mihail Bahtinin (1981, 293–294) dialogisuuden käsite täydentää tätä näkökulmaa. Bahtinin mukaan identiteetti rakentuu suhteessa toisiin ihmisiin, ääniin ja näkökulmiin. Kertominen ei tapahdu irrallaan muista, vaan merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa ja jatkuvassa neuvottelussa toisten kanssa. Identiteetti näyttäytyy tällöin avoimena ja muuttuvana prosessina, ei valmiina tai pysyvänä kokonaisuutena.

Näitä näkökulmia yhdistää ajatus identiteetistä jatkuvasti rakentuvana prosessina, jossa kokemukset, muistot ja muutokset pyritään liittämään osaksi ymmärrettävää kokonaisuutta. Tämä tarjoaa hyödyllisen lähtökohdan myös *The Face of War* -teoksen tarkastelulle. Varhaisissa sotaraporteissa korostuu tapahtumien välitön kuvaaminen, kun taas myöhemmissä teksteissä näkyy reflektiivisempi suhtautuminen omaan asemaan todistajana ja kirjoittajana. Näin Gellhornin kirjoittaminen havainnollistaa, miten identiteetti muotoutuu jatkuvasti uudelleen suhteessa kokemuksiin, muistiin ja kertomiseen.

Sara Ahmedin (2017, 27–30) käsitys feministisestä toimijuudesta tuo myös näkökulman vallasta, näkyvyydestä ja kokemuksesta. Ahmedin mukaan feministinen kirjoittaminen suuntaa huomion kokemuksiin ja ääniin, jotka jäävät helposti hallitsevien kertomusten ulkopuolelle. Tästä näkökulmasta myös Gellhornin journalistista työtä voidaan tarkastella feministisenä toimintana, vaikka hän ei itse määritellyt kirjoittamistaan feministiseksi. Gellhornin tekstit keskittyvät usein sodan vaikutuksiin siviilien, pakolaisten ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten näkökulmasta.

Todistaminen ei tällöin näyttäydy vain tapahtumien raportointina, vaan myös pyrkimyksenä tehdä näkyväksi kokemuksia, jotka muuten voisivat jäädä sivuun. Näin hänen kirjoittamisensa liittyy feministisen kerronnan perinteeseen, jossa kertominen ymmärretään myös vallan ja näkyvyyden kysymyksenä. Ahmedin näkökulma auttaa lisäksi analysoimaan, miten Gellhornin teksteissä todistamisen merkitys rakentuu paitsi kerrottujen tapahtumien myös

niiden näkökulman kautta. Keskeistä ei ole ainoastaan se, mitä kerrotaan, vaan myös se, kenen kokemukset saavat tilaa ja kenelle kertomus suunnataan.

2.3 Teoreettinen yhteenveto ja siirtymä analyysiin

Traumateoria tuo esille kokemuksen ja kielen välistä jännitettä tilanteissa, joissa kärsimystä ei voida täysin ilmaista sanoin. Tästä näkökulmasta kirjoittaminen toimii keinona lähestyä traumaattisia kokemuksia ja tehdä niitä ymmärrettäviksi. Kerronnallinen toimijuus puolestaan kuvaa, miten kertominen auttaa yksilöä jäsentämään kokemuksiaan ja ylläpitämään toimijuuden tunnetta myös kriisitilanteissa. Narratiivisen identiteetin näkökulmasta identiteetti rakentuu jatkuvasti suhteessa muistoihin, kokemuksiin ja niiden kertomiseen. Näiden käsitteiden avulla Gellhornin kirjoittamista voidaan tarkastella sekä yrityksenä kuvata sodan todellisuutta että tapana jäsentää omaa suhdettaan siihen.

Todistamisen teoria ja feministinen näkökulma täydentävät tätä viitekehystä tuomalla esiin kirjoittamisen eettiset ja yhteiskunnalliset ulottuvuudet. Todistaminen ei näyttäydy Gellhornin teksteissä neutraalina tapahtumien kuvaamisena, vaan siihen liittyy jatkuva pohdinta siitä, miten kärsimyksestä voidaan kirjoittaa oikeudenmukaisesti. Feministinen näkökulma puolestaan auttaa tarkastelemaan Gellhornin asemaa naisjournalistina miesvaltaisessa sotaraportoinnin perinteessä. Hänen tapansa kuvata sotaa painottaa usein siviilien kokemuksia, haavoittuvuutta ja sodan inhimillisiä seurauksia, mikä erottaa hänen kirjoitustyyhinsä oman aikansa journalismista.

Tämän teoreettisen viitekehysten avulla teosta voidaan lukea paitsi historiallisena dokumenttina myös kertomuksena, jossa kirjoittaja pyrkii ymmärtämään kokemuksiaan ja omaa rooliaan niiden kautta. Trauma, toimijuus ja identiteetti liittyvät teoksessa toisiinsa: trauma rikkoo kokemuksen jatkuvuutta, kertominen pyrkii jäsentämään tätä katkosta ja narratiivinen identiteetti rakentaa yhteyttä menneisyyden ja nykyhetken välille. Samalla todistamisen ja feministisen näkökulman avulla voidaan tarkastella, miten sukupuoli, valta ja vastuu vaikuttavat siihen, millaiseksi todistajan asema rakentuu.

Teoreettinen viitekehys ei kuitenkaan tarjoa yhtä valmista tulkintamallia, vaan avaa useita osittain ristiriitaisiakin näkökulmia Gellhornin kirjoittamiseen. Esimerkiksi traumaattisen kokemuksen kuvaaminen voi samalla sekä auttaa kokemuksen jäsentämisessä että osoittaa, kuinka vaikeaa kärsimystä on ilmaista täysin. Feministinen näkökulma puolestaan muistuttaa,

ettei todistajan ääni ole koskaan täysin neutraali, vaan aina sidoksissa historialliseen ja kulttuuriseen asemaan. Tämän vuoksi tutkielma ei pyri poistamaan näitä ristiriitoja, vaan tarkastelee niitä osana Gellhornin kirjoittamisen tapaa.

3 Trauma ja kerronnallinen toimijuus

3.1 Sodan ja todistamisen trauma

3.1.1 Kaunokirjallinen journalismi todistamisen muotona

The Face of War sijoittuu kaunokirjallisen journalismin perinteeseen, jossa todistamisen ja kerronnan rajat nivoutuvat yhteen. John Hartsockin mukaan kaunokirjallinen journalismi yhdistää journalistisen totuusvaatimuksen ja kirjallisen kerronnan keinot pyrkien välittämään kokemuksen inhimillisestä näkökulmasta (Hartsock 2000, 241–242). Tällaisessa kirjoittamisessa keskeiseksi nousee kysymys siitä, miten todistaja-kertojan asema rakentuu sekä millaisia esittämisen tapoja historiallisten tapahtumien kuvaaminen vaatii. Lehtimäen (2007, 241) mukaan todistavassa kerronnassa olennaista on juuri kertojan suhde todellisuuteen ja miten kokemuksesta tehdään kerrottava. Gellhornin kirjoittaessa reportaaseja eri aikakauslehdille hän tiedosti, että kerronnan tuli herättää mielenkiinto lukijoiden keskuudessa.

Gellhornin teoksessa sodan kuvaaminen ei rajoitu tapahtumien dokumentointiin, vaan siihen liittyy myös kokemuksen ja minuuden jäsentäminen kirjoittamisen kautta. Kososen mukaan tietokirjallisuus ei välitä pelkästään tietoa, vaan osallistuu myös kirjoittajan suhteen rakentamiseen menneisyyteen ja ympäröivään todellisuuteen (Kosonen 2023, 46–56). Omaelämäkerralliset piirteet voivat tällöin rakentaa kokemuksellista ymmärrystä ilman, että teksti menettää dokumentaarista ulottuvuuttaan. Tämä näkyy myös analysoitavassa teoksessa, jossa sodan kuvaaminen rakentuu samanaikaisesti dokumentaationa, muistamisena ja kokemuksen reflektointina. Kirjoittaminen ei näyttäydy Gellhornille itsestään selvänä toimintana, vaan siihen liittyy jatkuva pohdinta siitä, mitä voidaan kertoa ja miten: ”After all, I was a writer, was I not? But how could I write about war, what did I know, and for whom would I write?” (TFW, 33). Kokemuksen kuvaaminen kytkeytyy näin myös kirjoittajan oman aseman ja toimijuuden reflektointiin. Samalla Gellhorn käyttää kirjoittamista välineenä oman kokemuksensa jäsentämiseen.

Narratiivisen journalismin kokemuksellisuus rakentuu usein faktuaalisen aineiston ja kirjallisten keinojen yhdistämisestä. Maria Lassila-Merisalonen (2023, 168–181) mukaan narratiivinen tietokirja tekee tapahtumat ymmärrettäväksi kerronnallisten ja kokemuksellisten ratkaisujen avulla. Tiedon välittäminen ei tällöin perustu vain faktojen esittämiseen, vaan

siihen, miten kokemukset tehdään lukijalle lähestyttäviksi. Gellhornin kirjoittamisessa tämä näkyy tavassa, jolla hän yhdistää journalistisen raportoinnin henkilökohtaisiin havaintoihin, reflektioon ja yksittäisten ihmisten kokemuksiin. Lassila-Merisalonen (2023, 169) mukaan narratiivinen journalismi hyödyntää kaunokirjallisia keinoja välittääkseen tapahtumat inhimillisinä ja kokemuksellisinä. Myös Gellhornin teoksessa sodan todellisuus rakentuu yksittäisten tilanteiden, havaintojen ja tunnelmien kautta.

Lassila-Merisalonen (2014, 76) erottelu tiivistävän ja kohtauksellisen kerronnan välillä auttaa jäsentämään Gellhornin kirjoittamista tarkemmin. Tiivistävä kerronta jäsentää tapahtumia yleistävästi ja historiallisesti, kun taas kohtauksellinen kerronta rakentaa vaikutelman välittömästä kokemuksesta yksityiskohtien, dialogin ja rajatun näkökulman avulla. Gellhornin reportaaseissa nämä muodot vaihtelevat jatkuvasti. Hän saattaa ensin kuvata sodan laajempaa historiallista tilannetta ja siirtyä sen jälkeen yksittäiseen havaintoon tai tilanteeseen, jossa sodan vaikutukset konkretisoituvat. Esimerkiksi kuvaus: ”The town was in ruins. There was a smell of dust and death. The people moved silently, like ghosts...” (TFW, 137), rakentaa kohtauksellisuuden kautta kokemuksen sodan fyysisestä sekä emotionaalisesta todellisuudesta. Tällainen kerronta ei ainoastaan kuvaa tapahtumia, vaan pyrkii välittämään lukijalle tunteen, jonka kirjoittaja tapahtumahetkellä kokee.

Lehtimäen (2007, 255) mukaan todistava kerronta rakentaa vakuuttavuutensa yksityiskohtaisuuden ja havainnollisuuden kautta. Kerronta pyrkii tavoittamaan todellisuuden kokemuksellisen ja aineellisen ulottuvuuden eikä pelkästään välittämään informaatiota (Lehtimäki, 2007, 245). Gellhornin kirjoittaminen ilmentää juuri tällaista todistavaa kerrontaa. Hän korostaa kirjoittamisen välittömyyttä ja rehellisyyttä todetessaan: ”I wrote very fast, as I had to; ... The point of these articles is that they are true; they tell what I saw” (TFW, 26). Tavoitteena ei ole objektiivisuuden vaikutelma perinteisessä journalistisessä merkityksessä, vaan kokemuksen mahdollisimman autenttinen välittäminen.

Vaikka Gellhornin kirjoittaminen hyödyntää fiktiivisiä kerrontatekniikoita, kyse ei kuitenkaan ole fiktiosta. Lehtimäen (2007, 241) mukaan journalistinen teksti voi käyttää kirjallisia keinoja menettämättä yhteyttään todellisuuteen. Näiden keinojen avulla voidaan pikemminkin korostaa kokemuksellisuutta ja moraalista vastuuta todellisuuden kuvaamisessa. Tämä moraalinen ulottuvuus näkyy myös Gellhornin omassa käsityksessä journalismista: ”Journalism is a means; and I now think that the act of keeping the record straight is valuable

in itself” (TFW, 22). Kirjoittaminen näyttäytyy hänelle keinona säilyttää tapahtumien todellisuus tilanteessa, jossa sota, propaganda ja poliittiset narratiivit uhkaavat vääristää sitä. Teoksen kaunokirjallisen journalismin tyyli ei siis kuitenkaan muuta sen sisältöä fiktiiviseksi.

Gellhornin kerronta tekee myös lukijasta osallisen todistamisen prosessiin. Hänen tekstinsä eivät tarjoa täysin ulkopuolisen tarkkailijan näkökulmaa, vaan kutsuvat lukijan kohtaamaan sodan seuraukset läheltä. Tämä näkyy myös hänen korostamassaan kansalaisvastuussa: ”As citizens, I think we all have an exhausting duty to know what our governments are up to...” (TFW, 447). Todistaminen ei näin rajoitu vain toimittajan tehtäväksi, vaan laajenee myös lukijan vastuuksi. Kuten Lehtimäki (2007, 255) toteaa, journalistinen kerronta voi asettaa lukijan todistajan asemaan. Gellhornin teoksessa tämä rakentuu erityisesti kohtauksellisen kerronnan ja kuvauksen kautta, jonka tavoitteena ei ole ainoastaan kertoa sodasta, vaan saada lukijat ymmärtämään tapahtumien seuraukset.

3.1.2 Kielen rajallisuus trauman kuvauksessa

Yleensä traumaattiset tilanteet asettavat kielen, muistin ja kerronnan perustan koetukselle. Roger Luckhurst (2008, 79) määrittelee tämänkaltaiset tilanteet ”normaalin inhimillisen kokemuksen ulkopuoliseksi” ilmiöksi, joka merkitsee katkosta tapahtuman ja sen ymmärtämisen välillä. Gellhornin teksteissä trauma ei ole ainoastaan kuvattava aihe, vaan jatkuvasti ilmenevä ominaisuus kirjoitusprosessissa, jolloin kieli joutuu toistuvasti koetukselle sen kanssa, mitä ei voi täysin ilmaista.

Gellhorn kuvaa monissa raporteissaan tilanteita, joissa tapahtumia on haastava sanallistaa. Kielen ja kokemuksen välinen katkos näkyy erityisen voimakkaasti hänen kuvauksessaan Dachauin keskitysleirin vapautuksesta: ”I do not know words to describe the men who have survived this horror for years, three years, five years, ten years, and whose minds are as clear and unafraid as the day they entered” (TFW, 272). Teoksessa kerronta liikkuu alati todellisuuden ja sen kuvaamisen prosessissa. Laubin mukaan todistamisen prosessiin sisältyy väistämättä hetki, jolloin sanat epäonnistuvat ja todistaja kohtaa tapahtuman mittakaavan, jota ei voi täysin ilmaista (1992, 68). Gellhornin havainnot Dachauista ilmentävät tätä paradoksia: kieli on ainoa väline kuvata kärsimystä, mutta sen äärellä sanat eivät tunnu riittävän välittämään kokemuksen voimakkuutta. Tämä kielellinen katkos ei kuitenkaan merkitse vaikenemista, vaan muodostuu osaksi todistamisen rakennetta, säilyttäen samalla sen välittömyyden ja autenttisuuden.

Kieli kohtaa toistuvasti trauman sanoittamisen rajat silloin, kun kokemus ylittää ilmaisun mahdollisuudet. ”War was always worse than I knew how to say—always. And probably from an instinct of self-preservation, one tried to write most often of what was brave and decent” (TFW, 137). Tämä toteamus kiteyttää keskeisen jännitteen: tarpeen kertoa ja sanoittamiseen liittyvän vaikeuden. Tämä toistuu Gellhornin raportoidessa toisesta maailmansodasta: ”You cannot note everything that happens during a battle, you cannot even see what happens, and often you cannot understand it” (TFW, 202). Kuten Michelle Balaev (2018, 1–14) korostaa, trauma ei ole vain yksilön mielen katkos, vaan monitasoinen kokonaisuus, jossa merkitys muotoutuu uudelleen suhteessa kieleen ja kulttuuriseen ympäristöön. Puhumattomuus ei ole pelkkää vaikenemista, vaan uusien ilmaisun muotojen etsimistä siinä, missä tavanomaiset kielelliset rakenteet murtuvat. Kielen ja havainnon välinen hetkellinen katkos paljastaa, ettei todellisuutta voi täysin kyseisellä hetkellä hahmottaa tai tallentaa, mutta tapahtumien dokumentointi on silti välttämätöntä.

Teoksen reportaasit ilmentävät tietynlaista paradoksia: vaikka kielen rajallisuus vaikeuttaa todistamista, se korostaa samalla sen välttämättömyyttä. Tämä tulee näkyviin esimerkiksi Gellhornin omassa pohdinnassa: ”I could not describe what I saw; the words failed, but silence would have been a betrayal” (TFW, 189). Kuten Lothe, Suleiman ja Phelan (2012) toteavat, todistaminen merkitsee vastuuta kärsimyksen muodon antamisesta. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon, että Gellhornin mukaan hänen kirjoittamisensa tavoite ei ollut säälin herättäminen, vaan ymmärryksen lisääminen, kuten hän itse kuvasi: ”I wanted to make people see, not to pity, but to know” (TFW, 52). Tässä kiteytyy hänen moraalinen tavoitteensa, eli tietoisuuden lisääminen sotien tapahtumista.

Samara Velten (2025) mukaan trauma ei rajoitu yksittäiseen tapahtumaan, vaan ilmenee kielessä toistuvina rakenteina, joiden kautta yhteisöt ja yksilöt rakentavat suhdettaan menneisyyteen. Kyseessä on siis diskursiivinen ilmiö, joka jatkaa vaikuttamistaan kielen tasolla, vaikka tilanne olisi jo ohi. Hiljaisuuden ja sanattomuuden teemat syvenevät myöhemmissä teksteissä, joissa sodan jäljet ilmenevät myös kehonkielessä. Kuvatessaan talvista Suomea, Gellhorn kirjoittaa:

”In Finland it is black night at four o’clock in the winter afternoon, but people stayed in the streets as if to take comfort from one another. Women clustered in doorways and did not

“speak, and nowhere was anyone crying, nowhere was there the wild grief and panic that could be expected” (TFW, 88).

Vaikeneminen muodostaa kollektiivisen tilan, jossa hiljaisuus toimii tapana selviytyä. Kärsimys ei ilmene siinä, mitä sanotaan, vaan siinä mitä ei voida sanoa. Sama teema toistuu myös Vietnamin sodan kuvauksessa: ”They simply sat, motionless and silent; the girls were also in plaster, a leg, an arm. The boy’s eyes were enormous, dark, and hopelessly sad; no child should have such eyes” (TFW, 289). Sanattomuus saa tässä ruumiillisen ulottuvuuden, kun lapsen katse, liikkumattomuus ja hiljaisuus ilmaisevat sen, mitä kielen keinoin ei voi tavoittaa.

Gellhornin kerronta tekee kärsimyksen näkyväksi juuri sanattomuuden ja liikkeettömyyden kuvaamisen kautta. Tämä lähestymistapa tekee hiljaisuudesta keskeisen osan todistamisen traditiota, kunnioittaen sitä mitä ei voi kyseisellä hetkellä täysin ymmärtää tai sanoittaa. Gellhorn kuvailee myöhemmin: ”All these people suffer in silence. When the hurt is unbearable, they groan very softly, as if ashamed to disturb others” (TFW, 390). Hiljaisuus nousee trauman keskeiseksi ilmenemismuodoksi, se on kielen ja ruumiin reaktio kärsimykseen, jota ei voi artikuloida.

Luckhurstin (2008, 84) mukaan trauma muodostaa ”representaation, historian ja narratiivisen ajan kriisin” (”a crisis of representation, of history and truth, and of narrative time”). Trauma haastaa tällöin kokemuksen lineaarisen esittämisen mahdollisuudet ja ilmenee usein katkoksina, toistona sekä vaikeutena jäsentää tapahtumia yhtenäiseksi kertomukseksi. Luckhurst korostaa myös, että erityisesti kirjallisuus ja psykoanalyysi tarjoavat välineitä näiden trauman ristiriitaisuuksien käsittelyyn, koska ne kykenevät lähestymään kokemuksen epävarmuutta ja keskeneräisyyttä.

Gellhorn pyrkii kirjoittamisessaan pysyttelemään tarkkailevana todistajana, joka havainnoi ympäristöään ilman täydellisen hallinnan tunnetta. Tämän vuoksi myös kokemuksen rikkonaisuus ja tilanteiden epävarmuus rakentuvat osaksi hänen kerrontaansa. Sanattomuus ei kuitenkaan näyttäydy merkityksettömyytenä, vaan osana todistamisen logiikkaa: vaikeneminen voi toimia tapana säilyttää kokemus, jota ei vielä pystytä täysin sanallistamaan. Näin hiljaisuus kytkeytyy laajemmin Gellhornin kerronnassa kielen ja representaation

rajoihin, korostaen että kertominen aina kykene selittämään kokemusta kokonaan, mutta voi silti säilyttää siitä jotakin olennaista.

Balaevin (2018) ja Velten (2025) teorit tuovat esiin, miten kielen rajallisuus ei ole vain trauman kuvaamisen ongelma, vaan sen olemukseen kuuluva piirre. Kuten Gellhornin teos osoittaa, kieli ei voi palauttaa kokemusta sellaisenaan, mutta sen epätäydellisyys itsessään on edellytys todistamiselle. Lisäksi teoksessa ajan rikkoutuminen toimii yhtenä kerronnallisena rakenteena. ”Later, but I don’t remember when, because time became more and more confused” (TFW, 174). Ajasta tulee epävakaa ja pirstaleinen, eikä menneet tapahtumat asetu enää lineaariseen järjestykseen, mikä korostaa traumaattisen kokemuksen luonnetta.

”Just for a moment the present had the strange quality of already being the past, and one saw this night as it would look five years from now, and it was beautiful and perfect without needing five years to gild the memory (TFW, 190). Nykyhetken ja menneisyyden rajat hämärtyvät, koska tapahtumat ylittävät yksilön käsityskyvyn. Gellhorn ei pyri mukailemaan teksteissä kronologista järjestystä, vaan kuvaa muistamisen prosessia sellaisena kuin se on, eli katkeilevana, toistuvana ja osittain rikkonaisena. Ajallinen sekavuus ei vähennä todistuksen uskottavuutta, vaan korostaa sitä. Tämä pirstaleisuus ilmentää järkyttävää kokemusta, jota ei voi täysin sanoittaa.

3.1.3 Trauman yksilöllinen jälki

Muistamisen ja kertomisen välinen suhde on keskeinen traumaattisen kokemuksen käsittelyssä. Jean-François Mesnardin (2012, 81) mukaan muistia ja todistamista koskevat kysymykset korostavat kirjoittajan suhdetta ympäröivään todellisuuteen: kirjoittaja ei voi vetäytyä kokemuksista etäälle, vaan joutuu palaamaan niihin yhä uudelleen. Tämä näkyy myös Gellhornin kirjoittamisessa, jossa muistaminen on usein katkonaista, ruumiillista ja vaikeasti hallittavaa. Gellhorn kuvaa tätä kokemusta kirjoittaessaan: ”The American soldier in the plane said, ‘We got to talk about it.’ You cannot talk about it very well because there is a kind of shock that sets in and makes it almost unbearable to remember what you have seen” (TFW, 271). Traumaattinen muisto ei palaudu mieleen selkeänä kertomuksena, vaan sokkina, joka vaikeuttaa kokemuksen sanoittamista. Trauma ja sen muistaminen korostuu myös tässä yksilöllisenä kokemuksena, jota traumaa todistaneet käsittelevät eri tavoin. Muistaminen yhdistyy tällöin puhumisen vaikeuteen ja kokemuksen jatkuvaan läsnäoloon. Trauma näkyy myös tavassa, jolla Gellhorn kuvaa sodan muuttumista muistoksi jo tapahtumahetkellä:

”Suddenly war was the way you remember it, not the way it is while it is happening” (TFW, 190). Kokemus alkaa etäännyä nykyhetkestä samalla, kun sitä vielä eletään. Tämä tekee näkyväksi trauman ajallisen ristiriidan: tapahtuma on yhtä aikaa läsnä ja tavoittamattomissa.

Gellhornin kerronnassa trauma näyttäytyy ennen kaikkea yksilöllisenä muistina, joka säilyy kokemuksen jälkeen ja vaikuttaa siihen, miten sodan tapahtumia myöhemmin ymmärretään. Hänen toteamuksensa ”It is almost twenty-one years since I was in Vietnam and I can not forget any of it and never will, because I am American” (TFW, 412) yhdistää yksilöllisen muistamisen identiteettiin ja kokemuksen pitkäkestoisiin seurauksiin. Muisti ei näyttäydy hetkellisenä reaktiona, vaan jatkuvana osana yksilön tapaa hahmottaa itseään ja ympäröivää maailmaa.

Sama ajatus näkyy myös hänen pohdinnoissaan sodan vaikutuksista: ”War is everything you remember from those long ugly years. And its heritage is what we have now, this maimed and tormented world which we must somehow restore” (TFW, 303). Menneisyys ei jää sodan päättymisen jälkeen taakse, vaan jatkuu muistissa ja vaikuttaa nykyhetken kokemiseen. Traumaattinen kokemus säilyy osana yksilön maailmansuhdetta myös vuosikymmeniä tapahtumien jälkeen. Felmanin (1992, 23) mukaan traumaattinen tapahtuma voi alkaa ”vainota” todistajaa siten, ettei kokemuksesta ole mahdollista täysin vapautua. Gellhornin kerronnassa muistaminen rakentuu juuri tällaisena jatkuvana palaamisena kokemuksiin, jotka eivät lakkaa vaikuttamasta kirjoittajan suhteeseen itseensä ja maailmaan. Gellhorn lisäksi tiedosti todistamisen henkisen kuormituksen pidemmällä aikavälillä, eikä uransa loppupuolella enää lähtenyt konfliktialueille yhtä herkästi kuin aiemmin.

Muisti näyttäytyy Gellhornin teksteissä myös henkilökohtaisena ja osittain hallitsemattomana prosessina, joka vaikuttaa hänen omaan suhteeseensa sotaan ja kirjoittamiseen. Hän toteaa myöhemmin: ”That war finally converted me to peacetime use, as I have noted earlier in this book. My memory is tricky, but I think I know the day when I decided to opt out of war for good” (TFW, 280). Muisto sodasta ei tällöin tarkoita pelkästään menneiden tapahtumien muistamista, vaan kokemusta, joka muuttaa kirjoittajan käsitystä itsestään ja omasta elämästään. Myös hänen päätöksensä jatkaa sodan seuraamista liittyy kokemuksen ja muistamisen väliseen jännitteeseen: ”Then I decided I must go to the Pacific. I had had enough of the Orient in 1940–41 to last me for life but it was my duty (to whom?) to see this war through to the end” (TFW, 278). Sota näyttäytyy samanaikaisesti kuormittavana

kokemuksena ja velvollisuutena, josta kirjoittaja ei kykene täysin irrottautumaan. Felmanin (1992, 42) mukaan todistamiseen liittyy ennakoimattomuus, joka syntyy historiallisten, kliinisten ja poeettisten ulottuvuuksien risteymässä. Trauma ei palaudu eheänä tai lineaarisena kertomuksena, vaan muistaminen on katkonaista, vaikeasti hallittavaa ja jatkuvasti uudelleen tulkittavaa. Tämä näkyy myös Gellhornin kirjoittamisessa, jossa muistaminen rakentuu epävarmuuden, toiston ja reflektiivisen uudelleenarvioinnin kautta.

Gellhornin teksteissä muistaminen liittyy lopulta myös yritykseen ymmärtää sodan merkitystä jälkikäteen ja tehdä siitä jaettava kokemus. Hän kirjoittaa: ”I believe that memory and imagination, not nuclear weapons, are the great deterrents” (TFW, 26). Muisti ei näyttäydy pelkästään menneisyyden säilyttämisenä, vaan myös tapana jäsentää kokemuksia ja antaa niille merkitys myöhemmässä elämässä. Kirjoittaminen toimii tässä tapauksessa välineenä, jonka kautta traumaattinen kokemus voidaan siirtää yksityisestä muistista osaksi laajempaa yhteistä ymmärrystä. Felmanin (1992, 53) mukaan todistaminen ei ole vain kokemuksen välittämistä, vaan prosessi, joka voi muuttaa sekä kertojan että vastaanottajan suhdetta kokemukseen ja itseensä. Gellhornin kerronnassa muistaminen ja todistaminen rakentuvatkin jatkuvana prosessina, jossa traumaattinen kokemus säilyy osana identiteettiä mutta muuttuu kertomisen kautta samalla mahdollisesti jaettavaksi ja tulkittavaksi.

3.2 Trauman kollektiivinen taso ja muistaminen

3.2.1 Sensuuri ja journalistinen raportointi

Teos ilmentää sodasta raportoinnin ristiriitaisuutta: toimittajalla on velvollisuus kirjoittaa tapahtumista, mutta hänellä ei ole täyttä varmuutta, mitä kirjoitetuista teksteistä julkaistaan. Smyth kirjoittaa artikkelissaan, miten sensuuria perusteltiin sotilaallisella turvallisuudella, mutta käytännössä se rajasi myös sitä, millaisia näkökulmia sodasta oli mahdollista esittää (Smyth 2013, 7–9). Edellä mainittu sodan aikainen käytäntö vaikutti merkittävästi Gellhornin työskentelyyn ja teoksen julkaisujen sisältöön. Hän kuvailee mahdollista sensuuria: ”Freedom of the press is another illusion we live by. Freedom to write certainly, but getting your words printed is something else” (TFW, 386). Tästä ilmenee, miten sananvapaus voi olla näennäistä. Toimittajan näkökulmasta todellinen ongelma ei ole kirjoittamisen rajoittaminen paikan päällä, vaan se, mitä teksteille tapahtuu sen jälkeen toimitusketjussa.

Gellhorn koki toistuvasti, että hänen tekstejään muokattiin tai jätettiin julkaisematta, koska ne eivät sopineet yhteen poliittisten tavoitteiden ja sensuurikäytäntöjen kanssa. Kirjoittamisen taustalla oli kuitenkin vakaumus siitä, että journalistin tehtävä on todistaa ja välittää tietoa, vaikka se ei aina tuottaisi muutosta. Kuten hän itse muotoilee asian: ”Though I have long lost the innocent faith that journalism is a guiding light, I still believe it is a lot better than total darkness. Somebody has to bring the news as we cannot all see for ourselves” (TFW, 330). Journalismi ei hänen mukaansa tarjoa pelastusta, mutta sen poissaolo merkitsisi pimentoon joutumista. Tässä korostuu tiedonvälityksen merkitys, kuinka kirjoittajan velvollisuus on tuoda esiin se, mitä muut eivät voi nähdä. Carruthers kuvaa, miten liittoutuneiden sensuuri ei perustunut ainoastaan virallisiin kieltoihin, vaan myös siihen, että toimittajat omaksuivat käsityksen siitä, mitä ei ollut hyväksyttävää julkaista (2011, 83–87). Kyseisen kuvauksen perusteella sensuurin tavoitteena ei ollut ainoastaan rajoittaa julkaisemista jälkikäteen, vaan ohjata jo tapahtumahetkellä sitä, mitä kirjoitettiin ylös ja millainen kuva sodasta välittyi.

Toimituksellinen varovaisuus ja poliittinen paine näkyivät myös siinä, mitä julkaistiin ja mitä jätettiin pois. Gellhorn on esimerkiksi kirjoittanut artikkelistaan ”The Carpathian Lancers” kesältä 1944, että se jätettiin kokonaan julkaisematta lehden toimesta. ”This article was not published by *Collier's*. At the time, it must have seemed too critical of our popular allies, the Russians” (TFW, 183)². Sensuuri vaikutukset näkyivät lisäksi siinä, millaisia näkökulmia liittoutuneista oli mahdollista tuoda esiin.

Gellhorn kuvaa myös, miten hän joutui toimittajana turvautumaan poikkeuksellisiin keinoihin saadaakseen tietoa tapahtumista. Erityisesti naissotakirjeenvaihtajat joutuivat kiertämään liittoutuneiden asettamia rajoituksia päästäkseen taistelualueille (Smyth 2013, 10–12). Tästä vaikuttavimpana esimerkkinä voidaan pitää Normandian maihinnousua, jolloin Gellhorn piiloutui sairaalalaivaan saatuaan tietää, ettei hän saanut lupaa raportoida Normandian maihinnoususta (Mackrell 2021, 6). Gellhorn kommentoi tästä seuranneita reaktioita lyhyesti: ”The P.R.O.s (=Public Relations Officers) in London became definitely hostile when I stowed away on a hospital ship in order to see something of the invasion of Normandy” (TFW, 136). Tämä teko kokonaisuudessaan kuvastaa hänen sitoutumista tehtävänsä ja halua nähdä sodan tapahtumat omin silmin. Samalla se myös heijastaa millaiset sanktiot journalisti saattoi saada mennessään liian lähelle konfliktia.

² Artikkelin kirjoittamisen aikaan Neuvostoliitto ja Yhdysvallat olivat liittolaisia toisessa maailmansodassa.

Tämän vuoksi hänen reportaasinsa olivat yksityiskohtaisempia kuin monien muiden toimittajien. Mackrell nostaa vertailukohdaksi erityisesti Gellhornin silloisen puolison Ernest Hemingwayn, joka useimpien muiden virallisten sotakirjeenvaihtajien tavoin seurasi maihinnousua turvallisemmalta etäisyydeltä maihinnousualuksesta (Mackrell 2021, 7). Tiedon rajaaminen vaikutti siihen, millainen kuva sodasta välittyi lukijoille. Tämä korostui erityisesti Vietnamin sodan yhteydessä, jolloin julkisuuteen päätyvän tiedon rajoja pyrittiin säätelemään aiempaa enemmän. Gellhornin reportaasit Vietnamista jäivät julkaisematta, kuten hän asian muotoilee: ”Few people have seen what napalm does and neither the Ladies’ Home Journal nor any other American magazine could have published then (or now?) photographs of its effect on human flesh” (TFW, 384). Hänen kokemuksensa ”Editorial cowardice” (TFW, 392) viittaa siihen, että sensuuri liittyi myös toimitusten ja mahdollisten haluttomuudesta kohdata epämiellyttäviä totuuksia.

Vietnamin sodan yhteydessä tämä korostui erityisesti napalmin käytön kaltaisissa tapauksissa, joissa sodankäynnin inhimilliset seuraukset pyrittiin rajaamaan julkisen kuvan ulkopuolelle, eikä lukijoille näin ollen välittynyt täysimääräistä kuvaa sodan vaikutuksista. Tämä ei rajoittunut ainoastaan Yhdysvaltojen lehdistöön, vaan ulottui myös Iso-Britanniaan, kuten Gellhorn toteaa: ”My six reports in *the Guardian*, London, were models of tact and self-censorship. Even liberal readers in Britain were not prepared for the full true story” (TFW, 385)³. Smythin mukaan sensuuri vaikutti siihen, miten kärsimystä, siviilien kokemuksia ja sodan inhimillisiä seurauksia voitiin raportoida (Smyth 2013, 13–14). Sama teema toistuu Gellhornin myöhemmissä teksteissä. Hän kuvaa olevansa pettynyt siihen, miten artikkeleita muokattiin julkaisua varten: ”Now that article for the *Ladies’ Home Journal* has surfaced from a buried file. I see why I forgot it. The sugar coating on the pill sickened me at the time and still does” (TFW, 384). Gellhornin mukaan totuutta ei voitu esittää sellaisenaan, vaan se piti muokata lukijoita varten ja yleiseen hyväksyntää perustuen.

Tieto sensuurista ja sen aiheuttama paine vaikuttivat sotakirjeenvaihtajien tuotantoon, myös Gellhornin kohdalla. Hän toteaa jälkikäteen, etteivät Kiinaa käsittelevät artikkelit olleet täysin rehellisiä: ”They did not say all I thought, and nothing of what I felt. There was a severe

³ Gellhorn tiedosti, että muutkaan valtiot Yhdysvaltojen lisäksi, eivät ole valmiit näyttämään kansalaisilleen Vietnamin tapahtumia ilman sensuuria.

editorship in China, but I was more troubled by an interior editorship, which made it impossible for me to write properly” (TFW, 112). Tästä näkyy kaksitasoinen rajoitus, virallinen sensuuri ja sisäinen, itsesensuuriksi muuttuva harkinta. Ulkoiset säännöt ja oma sisäinen sensuuri yhdistyvät kirjoittamisen esteiksi.

Hän palaa samoihin tapahtumiin vuosien jälkeen, yrittäen ymmärtää niiden merkitystä: ”I thought I had seen everything that war could do, but I had seen nothing” (TFW, 145). Lause kuvastaa, että todistaminen ei pääty raportointiin, vaan jatkuu muistissa ja kirjoittamisessa. Smyth (2013, 3–5) huomauttaa, että sensuuri ei näyttäytynyt pelkästään ulkoisena rajoituksena, vaan siihen sisältyi myös toimittajien omaa sopeutumista ja yhteistyötä. Tämä näkyy myös Gellhornin kokemuksissa, sillä hän pyrki työskentelemään sensuurin puitteissa mukauttamalla ilmaisuaan. Kuten hän toteaa, ”I wanted to be read, to be heard, and knew I had to write carefully. There are smarmy sentences in those reports that I wrote with gritted teeth” (TFW, 385). Teos osoittaa, että vaikka sananvapaus on periaatteessa olemassa, kirjoittamisen ja kuulluksi tulemisen todelliset ovat jatkuvan neuvottelun kohteena. Teoksen erottaa muista juuri jälkikäteinen reflektio, jossa Gellhorn palaa tapahtumiin ja tarkastelee sitä, mitä jäi sanomatta ja miksi. Reflektio näkyy erityisesti jälkikäteen kirjoitetuissa artikkeleissa ”Real War and War of Words” ja ”Postscript”, jotka käsittelevät hänen pohdintojaan sensuurista ja sen vaikutuksista artikkeliansa sisältöön.

3.2.2 Objektiivisuus ja poliittiset narratiivit

Sensuurin lisäksi teoksen keskeisiä teemoja ovat objektiivisuus ja poliittiset narratiivit. Gellhornin kuvatessa erityisesti siviilien elämää kriisien keskellä objektiivisuuden säilyttäminen näyttää jatkuvana jännitteenä. Kerronnassa etäisyyttä on ylläpidettävä, jotta kuvaus ei muuttuisi liialliseksi sentimentaalisuudeksi, mutta samalla liian suuri etäisyys tekisi tekstistä kylmää ja epäinhimillistä. Mackrellin (2021, 8) mukaan sekä Lee Miller että Martha Gellhorn tunnettiin kirjoittajina, joiden aikakauslehtityö mahdollisti sodan inhimillisten kokemusten kuvaamisen läheltä. Heidän kirjoittamistaan pidettiin voimakkaan subjektiivisena, sillä he osallistuivat aiheeseensa emotionaalisesti ja kuvasivat tapahtumia eläytyvästi.

Mooreheadin (2003, 125) mukaan Gellhorn suhtautui objektiivisuuden ihanteeseen kriittisesti. Hänen usein käyttämänsä ilmaus ”all that objectivity shit” kuvastaa turhautumista ajatukseen, että toimittaja voisi pysyä sodan kaltaisissa tilanteissa täysin neutraalina havainnoijana.

Gellhorn ei pyrkinyt reportaaseissaan puolueettomuuden illuusioon, vaan koki velvollisuudekseen kirjoittaa mahdollisimman rehellisesti niissä rajoissa, jotka sensuuri ja sodan olosuhteet sallivat. Tässä suhteessa hänen kirjoittamisensa asettuu lähelle Lehtimäen (2007, 240) näkemystä todistavasta kerronnasta: läsnä olevan todistajan näkökulmasta tuotettu teksti voi subjektiivisuudestaan huolimatta välittää lukijalle totuudenmukaisempaa ymmärrystä kuin irrallinen faktojen luettelointi. Lehtimäen (2007, 256) mukaan todistavassa kerronnassa keskeiseksi muodostuvatkin kysymykset luotettavuudesta, paikkansapitävyydestä ja todenperäisyydestä, jotka rakentuvat kirjoittajan ja lukijan välisessä suhteessa.

Objektiivisuuden ihannetta muovasivat sotien aikana myös voimakkaat poliittiset narratiivit. Käsitellessään Vietnamin sotaa Gellhorn kirjoittaa ironiseen sävyyn: ”The world is separated into enemies or followers. America is the biggest, the best, and knows best too. America is never wrong” (TFW, 404). Hänen myöhemmin esittämänsä kritiikki kohdistuu erityisesti Yhdysvaltojen toimintaan 1900-luvun konflikteissa sekä poliittisten päättäjien halukkuuteen oikeuttaa sotilaallinen väkivalta. Tämä kriittinen suhtautuminen sodan oikeutuksiin tiivistyy toteamukseen: ”We savaged them though they had never hurt us; and we have made no reparation to them, nothing” (TFW, 411). Gellhornin kirjoittamisessa muistamisesta ja todistamisesta tulee tällöin moraalisen vastuun muoto tilanteessa, jossa poliittinen valta ei kannu vastuuta aiheuttamastaan kärsimyksestä. Carruthers (2011) kuvaa, miten sodan aikana media ja poliittinen valta pyrkivät usein muokkaamaan tapahtumista hallittavia narratiiveja, jolloin journalistinen todistaminen voi toimia vastavoimana viralliselle sodan retoriikalle. Gellhornin kirjoittaminen voidaan näin ymmärtää yrityksenä palauttaa sodan inhimilliset seuraukset poliittisen puheen keskelle.

Gellhornin myöhemmissä teksteissä kriittisyys laajenee yksilön ja yhteisön vastuuseen. Hän kirjoittaa: ”It was useless to go on telling people what war was like since they went on obediently accepting war” (TFW, 329). Erityisesti myöhemmissä esipuheissa ja reflektioissa korostuu turhautuminen siihen, ettei todistaminen välttämättä johda muutokseen. Sama kokemus näkyy hänen toteamuksessaan: ”For all the good our articles did, they might have been written in invisible ink, printed on leaves, and loosed to the wind” (TFW, 19). Vaikka kirjoittamisen vaikutus näyttäytyy ajoittain rajallisena, Gellhorn ei silti hylkää uskoa journalismin merkitykseen. Hän korostaa silminnäkijöiden kertomusten tärkeyttä kirjoittaessaan: ”We cannot all cross the Pacific to judge for ourselves what most affects our

present and future, and America's honor in the world; but we can listen to eyewitnesses” (TFW, 396). Todistamisesta muodostuu tällöin sekä journalistinen että eettinen velvollisuus.

Gellhorn liittää vastuun myös kansalaisuuteen ja kollektiiviseen tietoisuuteen: ”As citizens, I think we all have an exhausting duty to know what our governments are up to, and it is cowardice or laziness to ask: what can I do about it anyway?” (TFW, 447). Tässä journalismin tehtävä laajenee poliittiseksi ja moraaliseksi toiminnaksi, jossa tiedon välittäminen toimii samalla vastarinnan muotona. Muisti ja tietoisuus näyttäytyvät poliittisen muutoksen edellytyksinä, kuten hän toteaa: ”All Americans do not suffer from amnesia or worse. It took ten years for American public opinion to stop the Vietnam war; this time it is moving faster” (TFW, 457). Muistaminen ei tällöin ole vain yksityinen kokemus, vaan yhteiskunnallinen ja moraalinen kysymys. Vietnamin sotaa todistaessa Gellhornin kritiikki Yhdysvaltojen toimintaa kohtaan kasvoi, minkä vuoksi hän halusi myöhemmin muuttaa Lontooseen pysyvästi. Lontoosta käsin hän kirjoitti tekstejä, jossa hän kritisoi esimerkiksi Yhdysvaltojen asepolitiikkaa ja kylmän sodan vaikutuksia.

Tällaiset reflektiot avaavat näkökulman sodan pitkäaikaisiin inhimillisiin seurauksiin sekä siihen, miten poliittiset narratiivit vaikuttavat tapaan ymmärtää väkivaltaa ja vastuuta. Knightleyn (2004, 1–5) mukaan sodassa totuus vääristyy usein poliittisten ja ideologisten tavoitteiden vuoksi, jolloin myös moraalinen arviointi hämärtyy. Gellhornin kirjoittaminen pyrkii vastustamaan tätä vääristymää palauttamalla huomion yksittäisten ihmisten kokemuksiin ja sodan konkreettisiin seurauksiin. Hän toteaa myöhemmin: ”I did not want to learn about new techniques of warfare, nor ever again see young men killing each other on the orders of old men” (TFW, 331). Samalla hän pohtii sodan moraalista perintöä tuleville sukupolville kirjoittaessaan: ”Someday our children, whom we love, may blame us for dishonoring America because we did not care enough about children 10,000 miles away” (TFW, 401). Näin Gellhornin kerronnassa objektiivisuus ei merkitse emotionaalista etäisyyttä tai poliittista neutraaliutta, vaan pyrkimystä todistaa sodan todellisuudesta mahdollisimman rehellisesti. Hänen kirjoittamisessaan journalistinen todistaminen muodostuu eettiseksi toiminnaksi, jossa yksilöllinen kokemus, poliittinen kritiikki ja moraalinen vastuu kietoutuvat yhteen. Samalla hänen tekstinsä haastavat ajatuksen täysin neutraalista sodan kuvauksesta ja osoittavat, että todistaminen on aina myös kannanotto siihen, mitä pidetään muistamisen ja kertomisen arvoisena.

3.2.3 Muistaminen trauman yhteisöllisenä perintönä

Muisti ei näyttäyty pelkästään yksilön sisäisenä prosessina, vaan se kytkeytyy myös laajempaan yhteiskunnalliseen tietoisuuteen. *The Face of War* tuo muistin kollektiivisen ulottuvuuden esille ja osoittaa, että trauma ei rajaudu yksittäiseen tapahtumaan, vaan leviää osaksi yhteistä tietoisuutta. Teos korostaa, että muistaminen on samanaikaisesti henkilökohtainen teko sekä yhteisöllinen prosessi, jossa menneisyys muokkaa käsitystä tulevaisuudesta. Jan Assmann kuvaa, miten muisti voidaan ymmärtää myös kulttuurisena ilmiönä, jossa menneisyyden kokemukset jäsentyvät osaksi yhteistä merkityksenantoa (Assmann 2011, 36–40). Näin todistaminen liittyy traumaattisen kokemuksen laajempaan pohdintaan siitä, miten yhteisöt jäsentävät näitä kokemuksia ja antavat niille merkityksen. tuottavat niille yhteisiä merkityksiä.

Gellhorn tiedostaa sodan kärsimysten todistamisen pitkäaikaiset seuraukset erityisesti kokemuksissaan, jotka liittyvät keskitysleirien vapauttamiseen liittoutuneiden joukkojen mukana. Rothberg kuvaa, että todistuksella, esimerkiksi keskitysleirimailmasta, on sekä ajallinen että tilallinen ulottuvuus (Rothberg 2000, 156), mikä korostaa kokemuksen jatkuvuutta. Gellhornin pohdinta sodan pitkäkestoisista seurauksista laajentaa trauman yksilöllisestä kokemuksesta kollektiiviselle tasolle: ”The war caused a special kind of casualty: trauma, men who came back physically intact, but could not live with their memories, with themselves, the mentally wounded” (TFW, 407). Näin Gellhornin kirjoittaminen tekee näkyväksi trauman ajallisen jatkuvuuden: sota ei pääty aselepoon, vaan säilyy muistissa, kokemuksessa ja myöhemmässä todistamisessa vielä vuosikymmeniä tapahtumien jälkeen.

Keskitysleirien todistaminen nousee esiin myös Gellhornin Dachausta kirjoittamassa artikkelissa⁴, jossa hän kuvaa tapahtumia seuraavasti: ”We have seen hospitals, bloody and messy as butcher shops; we have seen the dead like bundles lying on all the roads of half the earth. But nowhere was there anything like this” (TFW, 271). Kuvaus korostaa tilanteen poikkeuksellisuutta ja sitä, miten aiemmat kokemukset sodasta eivät riitä jäsentämään kohdattua todellisuutta. Laubin mukaan massiivinen trauma voi estää kertomuksen tallentamisen; ihmismielen havainnointi- ja muistimekanismit lamaantuvat tilapäisesti. (Laub

⁴ Dachau keskitysleiri vapautettiin 29. huhtikuuta vuonna 1945 Yhdysvaltain joukkojen toimesta. Gellhorn saapui leirille pian vapauttamisen jälkeen ja raportoi näkemistään oloista sekä vankien tilanteesta.

57, 1992). Teoksessa korostuu myös Gellhornin reflektiivinen suhtautuminen näihin tapahtumiin sekä niihin liittyviin muistoihin ja vaikutuksiin. ”Everyone had his own share of memory to live with. And many had to live with the worst memory in all experience, the Nazi concentration camps; nothing else in war was as evil, as bestially subhuman” (TFW, 278). Tällaiset epäinhimilliset kokemukset jäävät todistajien muistiin ja vaikuttavat siihen, miten tapahtumia myöhemmin jäsenetään ja kerrotaan. Näin traumaattiset kokemukset eivät jää yksilöllisiksi, vaan kietoutuvat osaksi laajempaa muistamisen prosessia. Kuten Astrid Erll (2011, 8) korostaa, kulttuurinen muisti on dynaaminen ilmiö, jossa kertomukset ja kuvastot muokkaavat jatkuvasti sitä, miten menneisyys ymmärretään. Muisti ei siis ole vain tapahtumien tallennusta, vaan aktiivista merkitysten rakentamista.

Kollektiivisen muistin teema jatkuu lisäksi Gellhornin pohdinnassa liittyen syyllisyyden tunteeseen ja mahdolliseen unohtamiseen sodan jälkeen: ”The human race is still sickened by the poison of that doctrine. ... We have before us the memory and the lesson” (TFW, 137). Lause liittyy muistamisen oppimiseen: menneisyyden tunnistaminen on edellytys sille, ettei se toistuisi enää. Tämän näkökulman tiivistää hänen huomionsa: ”I believe that memory and imagination, not nuclear weapons, are the great deterrents” (TFW, 26). Gellhorn ilmaisee toiveensa siitä, että menneisyyden kokemuksista opittaisiin ja uusia sotia ei syttyisi.

Maurice Halbwachs kuvaa kollektiivisen muistin olevan ryhmien sisäistä menneisyyden rakentamista, joka perustuu jäsenten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon (Halbwachs 1950). Kollektiivinen muisti muodostuu yhteisöjen ja ryhmien vuorovaikutuksessa, esimerkiksi perheiden ja sukupolvien sisällä. Tämä vaikuttaa siihen, miten sodan tapahtumia tarkastellaan ja tulkitaan jälkikäteen, usein oman yhteisön tai kansan näkökulmasta. Kriittinen refleksiivisyys säilyttää etäisyyden tapahtuneeseen ja myöhemmän tietoisuuden välillä – tietoisuuden, joka tunnistaa katastrofin peruuttamattomuuden (Mesnard 2012, 82). Samalla, kuten Rothberg (2000, 159) huomauttaa, todistaminen on aina sidoksissa selviytymiseen, minkä vuoksi kerronta myös väistämättä muokkaa kokemuksen ajallisia ja tilallisia ulottuvuuksia.

Samalla Gellhornin teksteissä korostuu unohtamisen jännite. Hän kirjoittaa: ”Forgetting is a normal human activity, although the usual result of forgetting mistakes and craven deeds is to repeat them. The collective forgetting of nations is something else: an unvoiced agreement to forget shame” (TFW, 402). Tämä tiivistää kollektiivisen muistin ongelman: unohtaminen ei

ole vain inhimillinen selviytymiskeino, vaan myös yhteisöllinen strategia, jolla epämiellyttävä menneisyys voidaan työntää syrjään. Tässä muistaminen saa lisäksi poliittisen merkityksen. Gellhornin havainnot korostavat, kuinka oikeudenmukaisuuden ja vastuun kysymykset jäävät usein riittämättömiksi suhteessa koettuun väkivaltaan: ”Justice seemed very small, suddenly; an anticlimax. Of course it had to be, for there was no punishment great enough for such guilt” (TFW, 311). Muistaminen ei tällöin ole vain menneisyyden tallentamista, vaan siihen liittyy jatkuva jännite syyllisyyden, vastuun ja unohtamisen välillä. Tämä jännite näkyy myös kertomuksen rakenteessa, joka rakentuu liikkeestä nykyhetken kerronnan ja kerrotun menneisyyden välillä.

Muistaminen ja todistaminen eivät kuitenkaan ole neutraaleja prosesseja, vaan ne kytkeytyvät laajempiin tapoihin jäsentää todellisuutta. Meretojan (2023, 138) mukaan sosiaalinen todellisuus rakentuu diskursiivisten käytäntöjen kautta, jotka kehystävät tapahtumia ja määrittävät niiden merkityksiä. Tässä mielessä myös trauman kertominen on aina valikoivaa ja tulkinnallista. Luckhurst (2008, 79) korostaa tätä ristiriitaa: kulttuuri pyrkii toistuvasti esittämään ja selittämään traumaa kertomuksellisesti, vaikka trauma itsessään ylittää kerronnallisen ymmärryksen. Tämä tekee todistamisesta eettisesti merkittävän prosessin. Kuten Laub (1992, 85) esittää, todistaminen edellyttää toista – kuulijaa tai todistajaa – jonka läsnäolo mahdollistaa kokemuksen uudelleen jäsentämisen.

Myös journalistit toimivat tässä keskeisessä roolissa, luoden tilan, jossa tapahtumat voidaan tuoda näkyväksi ja jaetuksi. Samalla tämä prosessi sisältää aina valintoja siitä, mitä kerrotaan ja miten. Susan Sontagin (2003) mukaan sodan kuvaukset määrittävät, mikä kärsimys tulee näkyväksi ja kenen ääni kuuluu. Näin Gellhornin kirjoittaminen ei ainoastaan dokumentoi sotaa, vaan osallistuu aktiivisesti muistamisen, todistamisen ja merkityksenmuodostuksen prosesseihin maailmassa, jossa unohtaminen on jatkuva uhka. Hän tiedosti jo varhain raporteissa pelkonsa siitä, että ihmiskunta unohtaa sodan kauheudet. Viimeisinä elinvuosinaan Gellhorn kirjoitti olevansa toiveikas sen suhteen, ettei uusia sotia syttyisi pitkään aikaan, koska ensimmäisen ja toisen maailmansodan tapahtumat olisivat vielä niin tuoreessa muistissa.

3.3 Kerronnallinen toimijuus trauman kontekstissa

3.3.1 Todistamisen etiikka ja moraalinen vastuu

Traumaattisten tapahtumien todistamiseen liittyvät vahvasti sen moraalinen ja eettinen vastuu, sekä lisäksi itse todistamisesta syntyvät tunteet. Gellhorn käsitteli reportaaseissa esimerkiksi häpeää, syyllisyyttä ja vastuun tunnetta. Kuten hän toteaa artikkelissaan toisesta maailmansodasta: ”You wanted to look away, but you had to keep seeing” (TFW, 142). Gellhorn tiedosti kirjoittaessaan sodasta, että hänen oli kohdattava tapahtumat ja raportoida niistä, vaikka se olisi ajoittain haastavaa. Shoshana Felmanin ja Laubin (1992) mukaan todistaminen rakentuu suhteessa toiseen: todistaja ei vain kuvaa tapahtunutta, vaan muodostaa yhteyden kuulijaan tai lukijaan, joka samalla jakaa vastuun kertomuksesta. Gellhorn tiedosti moraalisen veloitteen todistaa tapahtumia ja kirjoittaa niistä. Hän myös mainitsi edellä mainitut tunnetilat usein artikkeleissaan, koska uskoi niiden olevan kollektiivisia ja samaistuttavia.

Kaunokirjallisen journalismin kokemuksellista ulottuvuutta tukee Monika Fludernikin (1993, 257) näkemys, jonka mukaan kokija voi antaa ilmaisumuodon omille tuntemuksilleen vain, jos nämä on ilmaistu kielellisesti reportterille. Siviilien kertomukset nousevat teoksessa keskeiseen asemaan osana Gellhornin todistavaa kerrontaa. Tämä korostuu erityisesti tilanteissa, joissa Gellhorn joutuu kohtaamaan todistamisen emotionaalisen kuormittavuuden: ”but I thought, maybe we can stop looking at the child, when we all know she’s sick with hunger and probably will not live until summer” (TFW, 74–75). Gellhornin teksteissä lukija ei jää ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, vaan joutuu myös kohtaamaan sodan kärsimykset. Tämä tekee teoksesta vaikuttavan ja auttaa ymmärtämään sotien realiteetteja. Frankin (1995) mukaan kärsimyksestä kertominen on aina lisäksi moraalinen teko, koska kirjoittaja joutuu pohtimaan omaa vastuutaan suhteessa kuvattuihin ihmisiin. Myös Gellhornin teksteissä sodan kuvaaminen on enemmän kuin tapahtumien raportointia: hän pohtii jatkuvasti, miten kärsimyksestä voi ja kuuluu kirjoittaa.

Adriana Cavareronin (2000) mukaan kerronta rakentuu suhteessa toisiin, sillä ihminen tulee subjektiksi kertomalla itsensä toisille. Tämä näkyy myös Gellhornin teksteissä, joissa kerronta perustuu kohtaamiseen ja toisten kokemusten kuuntelemiseen. Hän ei asetu kaikkietäväksi tarkkailijaksi, vaan osallistuu itse todistamisen prosessiin yhdessä niiden ihmisten kanssa, joiden kokemuksista hän kirjoittaa. Gellhorn tunnustaa artikkeleissa myös oman

rajallisuutensa: ”We were all blind, even as we saw” (TFW, 161). Tämä itsereflektio tekstissä osoittaa, että hän tiedosti jo kirjoittaessaan, kuinka rajallista sodan kokemusten ymmärtäminen on. Frankin (1995) käsite ”haavoittuva kertoja” kuvaa tätä hyvin. Haavoittuva kertoja ei pyri hallitsemaan tarinaansa täysin, vaan tunnistaa oman keskeneräisyytensä suhteessa kerrottuihin tapahtumiin. Myös Gellhornin kerronta rakentuu tämän varaan: hän ei väitä ymmärtävänsä sotaa kokonaan, vaan tuo esiin kokemuksia, jotka jäävät osittain käsittämättömiksi. Tämä näkyy myös hänen toteamuksessaan: ”The weather is lovely and no one wants to think of those who must still die and those who must still be wounded in the fighting before peace comes” (TFW, 205). Lause korostaa ristiriitaa arjen jatkuvuuden ja sodan johtuvan kärsimyksen välillä. Siitä heijastuu myös yhteinen tietoisuus siitä, että osa ei selviäisi enää takaisin kotiin.

Rajallisuuden lisäksi Gellhorn käsittelee teoksessa myös häpeän tunnetta. Kuvatessaan keskitysleirin vapauttamista hän kirjoittaa: ”We did not look at each other. I do not know how to explain it, but aside from the terrible anger you feel, you are ashamed. You are ashamed for mankind” (TFW, 266). Häpeä näyttäytyy tekstissä sekä yksilöllisenä että kollektiivisena tunteena. Gellhornin kuvaama häpeä ei kohdistu yksittäisiin tekoihin, vaan ihmisyyteen ja yksilön osallisuuteen siinä.

Häpeän tunteen tarkastelu korostui erityisesti artikkeleissa, jotka käsitelivät Vietnamin sotaa. Niissä Gellhorn tiedostaa, miten jakaa häpeän yhteisöllisellä tasolla: ”I would feel isolated with my shame if I were not sure that I belong, among millions of Americans, to a perennial minority of the nation”(TFW, 413). Sama tunne palaa varhaisemmassa raportissa: ”Then I felt ashamed. They were strong brave people and didn’t need me to say cheering words for them” (TFW, 73)⁵. Tässä häpeä liittyy oman aseman ja etuoikeuden tunnistamiseen. Gellhornin häpeä ei ole passiivinen tunne, vaan se myös motivoi todistamiseen. Häpeä ja syyllisyys ovat yleisesti tunnistettavia tuntemuksia, ja niistä kirjoittaessaan Gellhorn korosti jälleen, ettei halunnut käsitellä sodan tematiikkaa objektiivisesta näkökulmasta.

Etuoikeuden ja vastuun tunteet korostuivat, kun Gellhorn kirjoitti päätöksestään lähteä raportoimaan Vietnamin sodasta: ”I did not want to learn about new techniques of warfare... but I had to learn for myself... what was happening to the voiceless Vietnamese people”

⁵ Kyseisessä tilanteessa Gellhorn oli aikeissa kehua sotilaita, jotka olivat palanneet etulinjalta.

(TFW, 331). Gellhorn koki velvollisuudekseen olla läsnä tapahtumapaikalla ja todistaa tapahtumat itse. Felman pohtii todistuksen merkitystä ja sitä, miten todistaminen liittyy samanaikaisesti sekä historian välittämiseen että traumaattisten kokemusten käsittelyyn. Hän kysyy, onko todistus pelkästään menneisyyden kuvaamisen väline vai voiko sillä olla myös kokemuksia jäsentävä ja käsittelevä merkitys yksilölle (Felman 1992, 9). Tästä näkökulmasta kirjoittaminen ei näyttäydä vain tapahtumien dokumentointina, vaan myös tapana käsitellä koettua ja rakentaa suhdetta traumaattisiin muistoihin.

Myös *The Face of War* kuvaa todistamista prosessina, jossa sodan kokemuksia pyritään tekemään ymmärrettäviksi sekä kirjoittajalle että lukijalle. Hänen myöhemmissä esseissään kirjoittaja ei ole enää vain silminnäkijä, vaan myös oman todistajuutensa tutkija: ”I wrote so others might see, but I kept wondering what right I had to show them” (TFW, 241). Gellhornin teoksessa tämä välittyy kuvauksessa, jossa kokemus muuttuu jo muistoksi: ”Suddenly war was the way you remember it, not the way it is while it is happening” (TFW, 190). Hetki sodan todellisuudessa on jo muuttunut menneeksi, ja kertominen toimii keinona rakentaa yhteyttä kokemuksen, muistin ja myöhemmän ymmärryksen välille.

Tällainen reflektio liittyy Gellhornin osaksi moraalisen todistamisen traditiota, jota Felman (1992) ja Cavarero (2000) ovat kuvanneet: todistaja ei ainoastaan kerro, vaan joutuu itse vastuuseen kertomisensa seurauksista. Kuten Moraalisen vastuun kannalta Gellhornin kirjoittaminen on myös itsereflektiivistä. Hän palaa useaan otteeseen kysymykseen siitä, mikä oikeus hänellä on kertoa toisten kärsimyksistä. Tämä tekee hänen kirjoittamisestaan tietoisempaa ja moninaisempaa verrattuna pelkkään reportaasiin.

3.3.2 Kirjoittaminen toimijuuden muotona

Kerronnallinen toimijuus rakentuu kirjoittamisen prosessissa, jossa trauma, todistus ja identiteetti kietoutuvat toisiinsa. Kirjoittamisen ja identiteetin välistä suhdetta voidaan tarkastella myös Meretojan (2018, 62) käsitteen ”kerronnallinen itseymmärrys” kautta. Meretojan mukaan kertominen on tapa jäsentää kokemusta ja etsiä merkitystä silloinkin, kun todellisuus on hajanainen. Kun hän kirjoittaa Nürnbergin⁶ oikeudenkäynneistä: ”I sat among

⁶ Nürnbergin oikeudenkäynnit järjestettiin vuosina 1945–1946, jolloin liittoutuneet asettivat natsi-Saksan johtohahmoja syytteeseen sotarikoksista, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja rauhanrikkomuksista toisen maailmansodan jälkeen.

those who had seen the war, and yet each of us told a different story of what it meant” (TFW, 212), hän tunnustaa todistamisen moninaisuuden. Kerronnallinen toimijuus ei tässä synny varmuudesta, vaan kyvystä tunnistaa erilaisten kokemusten rinnakkaisuus. Tämä näkyy hänen henkilökohtaisissa tunnustuksissaan: ”Between that time and November 1943... I was paralyzed by conflicting emotions: private duty, public disgust and a longing to forget both” (TFW, 135). Tässä ristiriidassa toimijuus ei perustu varmuuteen, vaan siihen, että kirjoittaja jatkaa puhumista myös epävarman tilanteen keskellä.

Meretojan (2018, 45) mukaan kerronnallinen toimijuus syntyy, kun ihminen kykenee rakentamaan kokemuksilleen kertomuksellisen merkityksen. Gellhornin kohdalla tämä näkyy tarpeena jatkaa kirjoittamista myös tilanteissa, joissa sodan todellisuus näyttäytyy kaoottisena ja vaikeasti ymmärrettävänä. Hän kuvaa tätä kokemusta seuraavasti: ”There is a point where you feel yourself so small and helpless in such an enormous insane nightmare of a world, that you cease to give a hoot about anything and you renounce care and start laughing” (TFW, 177). Kuvaus tuo esiin sodan aiheuttaman hallitsemattomuuden tunteen ja emotionaalisen etääntymisen, joka toimii samalla selviytymiskeinona.

Trauman vaikutus näkyy myös siinä, miten Gellhorn jäsentää omaa suhdettaan sotaan ja todistamiseen. Hän kirjoittaa: ”I would never have chosen to go near a war again if my own country had not, mysteriously, begun to wage an undeclared war” (TFW, 330). Sodan kuvaaminen ei näyttäyty hänelle vapaaehtoisena valintana, vaan moraalisen velvollisuutena seurata ja dokumentoida tapahtumia. Kirjoittaminen toimii tällöin tapana käsitellä koettua ja ylläpitää yhteyttä ympäröivään todellisuuteen.

Samalla kirjoittaminen liittyy pyrkimykseen säilyttää inhimillinen näkökulma väkivallan keskellä. Gellhorn toteaa: ”The hope is that this body of law will serve as a barrier against the collective wickedness, greed and folly of any nation. In these dark times it is only a hope. But without hope we cannot live” (TFW, 312). Tässä toivo näyttäytyy keinona jatkaa kirjoittamista ja todistamista tilanteissa, joissa väkivalta ja kärsimys uhkaavat tehdä tapahtumista merkityksettömiä. Näin *The Face of War* esittää kirjoittamisen toimintana, jonka avulla yksilö pyrkii säilyttämään yhteyden sekä omaan kokemukseensa että muihin ihmisiin. Gellhorn ei kuitenkaan tarjoa sodasta yksinkertaisia ratkaisuja tai selityksiä. Hän kirjoittaa: ”We are all guilty of stupidity, the ruling human sin. This being so, we can expect wars; we have never been free of them. I hate this fact and accept it” (TFW, 24). Tunnustus korostaa

ristiriitaa hyväksymisen ja vastustamisen välillä. Juuri tämä ristiriitojen avoin tunnistaminen tekee Gellhornin kerronnasta vakuuttavaa.

Kertomisen ja moraalisen vastuun suhde korostuu erityisesti hänen myöhemmissä esseissään, joissa hän palaa kysymykseen oman äänen oikeutuksesta: ”I wrote so others might see, but I kept wondering what right I had to show them” (TFW, 241). Tämä pohdinta tuo esiin sen, mitä Felman (1992) kutsuu todistajan kaksoisrooliksi: todistaja ei ainoastaan kuvaa, vaan myös pohtii oman puheensa rajoja. Gellhornin todistaminen ei ole pelkkää raportointia, vaan tietoista kamppailua sen kanssa, miten kertoa ilman että toisen kärsimys muuttuu performatiiviseksi. Kuten Susan Sontag (2003) on todennut, sodan kuvaukset voivat joko turruttaa tai herättää. Gellhornin kerronta pyrkii jälkimmäiseen: se ei pyri shokeeraamaan, vaan säilyttämään lukijan valppauden. Hän ei tee sodasta speaktaakkelia, vaan kutsuu lukijan todistamisen yhteyteen. Tämä on olennainen osa hänen kerronnallista toimijuuttaan: hän ei yksin kanna todistuksen taakkaa, vaan jakaa sen lukijan kanssa.

Gellhornin teoksessa sodan kuvaaminen liittyy samalla kirjoittajan omaan pyrkimykseen ymmärtää kokemaansa ja sen vaikutuksia itseensä. Kirjoittaminen toimii keinona palata menneisiin tapahtumiin, jäsentää niitä uudelleen sekä säilyttää yhteys niihin ihmisiin ja tilanteisiin, joita hän on todistanut. Tämän vuoksi *The Face of War* ei kuvaa ainoastaan sodan tapahtumia ja niiden seurauksia, vaan myös sitä, miten traumaattiset kokemukset muokkaavat kirjoittajan käsitystä itsestään, vastuustaan ja omasta asemastaan todistajana. Samalla teos tekee näkyväksi, kuinka trauma vaikuttaa kerronnalliseen toimijuuteen. Kokemuksen käsittelyn ja siitä kertominen rakentuvat jatkuvana neuvotteluna muistamisen, ymmärtämisen ja todistamisen välillä.

4 Narratiivinen identiteetti kerronnallisen toimijuuden pohjalta

4.1 Kokemuksen kerronnallinen jäsentäminen

4.1.1 Omaelämäkerrallinen reflektio

Gellhornin *The Face of War* rakentuu reflektiivisen kerronnan varaan, jossa sodan kuvaaminen yhdistyy kirjoittajan oman kokemuksen ja identiteetin tarkasteluun. Hän ei kirjoita sodasta vain ulkopuolisena tarkkailijana, vaan myös ihmisenä, jonka suhde maailmaan muuttuu jatkuvasti kokemusten myötä. Tämä näkyy erityisesti hänen kuvatessaan sodan herättämiä ristiriitaisia tunteita: ”Between that time and November 1943 ... I was paralyzed by conflicting emotions: private duty, public disgust and a longing to forget both and join those who were suffering the war” (TFW, 135). Kokemus ei näyttäyty selkeänä moraalisenä positiona, vaan jatkuvana jännitteenä henkilökohtaisen uupumuksen, velvollisuuden ja myötätunnon välillä.

Giddensin (1991, 53) mukaan identiteetti ei ole yksilön pysyvä ominaisuus, vaan refleksiivinen prosessi, jossa ihminen ymmärtää itseään elämäkertansa kautta. Identiteetti rakentuu jatkuvuutena, jota yksilö ylläpitää ja tulkitsee kertomusten avulla. Myös Gellhornin kirjoittamisessa sodan kuvaaminen toimii samalla oman toimijuuden, moraalien ja identiteetin jatkuvana uudelleenarviointina. Koska teoksen artikkelit ovat pitkältä aikaväliltä, niihin sekoittuu myös henkilökohtaisten aiheiden myötä omaelämäkerrallisuutta.

Gellhornin teoksessa muistaminen ei näyttäyty menneisyyden passiivisena tallentamisena, vaan jatkuvana kokemusten uudelleentulkintana. Artikkeleissa ”Real War and War of Words” sekä ”Postscript” hän palaa aiempiin kokemuksiinsa uudesta näkökulmasta: ”Peace was wonderful because no one got killed any more... Now the survivors had time, suddenly too much time, to count their losses” (TFW, 277). Menneisyys ei jää sodan päättymisen jälkeen taakse, vaan jatkuu muistissa ja vaikuttaa nykyhetken kokemiseen. Tämä uudelleentulkinta heijastuu myös omaelämäkerrallisuuden aspekteihin, kuten esimerkiksi kehittyneeseen näkökulmaan todistajana.

Myös sodan emotionaalinen kuormittavuus tulee näkyväksi hänen kirjoittaessaan: ”There is a point where you feel yourself so small and helpless in such an enormous insane nightmare of a world, that you cease to give a hoot about anything and you renounce care and start

laughing” (TFW, 177). Kokemus ylittää rationaalisen ymmärryksen rajat ja alkaa näkyä hajanaisina tunteina, muistikuvina ja vaikeutena hahmottaa tapahtumia yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Fingerroosin (2008, 67) mukaan kertomusten avulla ihmiset jäsentävät menneisyyttä, rakentavat identiteettiään ja hahmottavat omaa eettistä paikkaansa maailmassa. Meretojan (2008, 161) mukaan menneisyys välittyy aina tulkittuna ja kerrottuna nykyhetkestä käsin. Myös Gellhornin teoksessa sodan kokemukset saavat uusia merkityksiä myöhemmissä reflektioissa, joissa kirjoittaja tarkastelee menneitä tapahtumia muuttuneesta historiallisesta ja henkilökohtaisesta näkökulmasta. Eri todistusten merkitys vaihtelee perustuen siihen, mistä näkökulmasta niitä tarkastellaan, eli suhteessa omaan aikaan ja rooliin.

Traumaattisten kokemusten vaikutus näkyy myös siinä, miten Gellhorn kuvaa sodan muuttavan hänen käsitystään ajasta ja todellisuudesta. Hän kirjoittaa: ”The weather is lovely and no one wants to think of those who must still die and those who must still be wounded in the fighting before peace comes” (TFW, 205). Arkinen ympäristö ja väkivallan jatkuvuus asettuvat rinnakkain tavalla, joka korostaa kokemuksen ristiriitaisuutta. Trauma ei näyttäydy vain yksittäisenä tapahtumana, vaan kokemuksena, joka muuttaa suhdetta ympäröivään maailmaan ja sen merkityksiin. Felmanin (1992, 42) mukaan todistamisen monimutkaisuus syntyy historiallisten, psykologisten ja poeettisten ulottuvuuksien ennakoimattomasta vuorovaikutuksesta. Gellhornin kirjoittamisessa sodan kuvaaminen ei näin ollen ole pelkästään historiallisten tapahtumien dokumentointia, vaan myös yritys jäsentää kokemusta, joka pysyy osittain käsittämättömänä.

Gellhornin kirjoittaminen ei kuitenkaan rakenna eheää tai täysin johdonmukaista elämäkerrallista kertomusta. Hänen tekstinsä liikkuvat jatkuvasti menneen ja nykyisen välillä, ja sodan kokemukset rikkovat lineaarisen jatkuvuuden tunnetta. Tämä näkyy myös hänen kuvatessaan sodan henkilökohtaisia menetyksiä ja muistamisen tuskallisuutta: ”And it is awful to die at the end of summer when you are young and have fought a long time and when you remember with all your heart your home and whom you love...” (TFW, 197). Kokemukset eivät muodosta yhtenäistä kehityskertomusta, vaan palaavat kirjoittamisessa toistuvasti uudelleen tarkasteltaviksi. Kososen (2000, 108) mukaan omaelämäkerrallisissa teksteissä ei välttämättä ole koherenttia ja yksiaänistä intentiota, vaan kirjoittamisen motiivit muuttuvat jatkuvasti kirjoitusprosessin myötä. Tämä näkyy myös Gellhornin teoksessa, jossa myöhemmät reflektiot muuttavat aiempien kokemusten merkityksiä ja kirjoittajan suhdetta niihin. Neumannin, Nünningin ja Petterssonin (2008, 6) mukaan kertominen ei ole

menneisyyden objektiivista dokumentointia, vaan jatkuvasti muuttuva prosessi, jossa kokemuksia tulkitaan uudelleen nykyhetkestä käsin.

Omaelämäkerrallinen reflektio näkyy myös siinä, miten Gellhorn pohtii omaa suhdettaan sotaan ja todistamiseen. Hän kirjoittaa: ”At last in Java I saw the postwar new-style little war, and knew I never wanted to see any more of it again anywhere” (TFW, 20)⁷. Sota ei näyttäydy vain historiallisena tapahtumana, vaan kokemuksena, joka muuttaa kirjoittajan käsitystä itsestään ja maailmasta. Samalla kirjoittaminen toimii keinona säilyttää yhteys kokemuksiin, joita on vaikea täysin ymmärtää tai selittää. Hartsockin (2000, 180) mukaan faktat tulevat ymmärrettäviksi vasta silloin, kun niitä tarkastellaan kokemuksen ja subjektiivisuuden kautta. Myös Gellhornin kirjoittamisessa sodan todellisuus rakentuu havaintojen, tunteiden ja henkilökohtaisen kokemuksen välityksellä eikä pelkästään objektiivisena informaationa. Objektiivisuuden puuttuessa teos näyttäytyykin myös enemmän kaunokirjallisenä teoksena.

Ricoeurin (1984) narratiivisen identiteetin käsite auttaa ymmärtämään tätä prosessia syvemmin. Ricoeurin mukaan kertominen toimii ajallisen kokemuksen jäsentäjänä, ja Hannu Salmen (2008, 141) mukaan Ricoeur korostaa kertomuksen merkitystä kokemuksen uudelleenahmottamisessa. Smithin ja Watsonin (2001, 5) mukaan elämäkerrallinen kirjoittaminen ei vain kuvaa minuutta, vaan myös rakentaa sitä suhteessa aikaan, historiaan ja kuulijaan. Brunerin (1991) mukaan ihminen ”luo itsensä kielellisesti” niiden kertomusten kautta, joita kertoo itsestään. Myös Gellhornin teoksessa kirjoittaminen toimii keinona säilyttää jatkuvuutta maailmassa, jossa trauma ja sota rikkovat kokemuksen eheyttä. Kirjoittaminen ei tällöin näyttäydy vain todellisuuden kuvaamisena, vaan myös tapana ylläpitää yhteyttä omaan minuuteen. Elämäkerrallista kirjoittamista käytetäänkin tässä teoksessa rakentamaan suhdetta aikaan ja historiaan, eikä vain lukijaan tai minuuteen. Tähän vaikuttaa traumaattiset tapahtumat, joiden vuoksi tarve rakentaa suhdetta itseensä, todellisuuteen ja omaan aikaan.

4.1.2 Suhde toisiin kerronnassa

Gellhornin kerronnassa identiteetti rakentuu jatkuvasti suhteessa muihin ihmisiin. Hän ei kuvaa sotaa ulkopuolisen tarkkailijan asemasta, vaan suhteessa niihin ihmisiin, joiden

⁷ Jaavan kriisillä viitataan Indonesian itsenäistymiseen liittyneisiin väkivaltaisiin konflikteihin toisen maailmansodan jälkeen vuosina 1945–1949, jolloin Indonesia pyrki irtautumaan Alankomaiden siirtomaavallasta. Jaavasta muodostui yksi konfliktin keskeisistä alueista.

kokemuksia hän todistaa. Tämä näkyy erityisesti siinä, miten hänen huomionsa kohdistuu sodan keskellä eläviin siviileihin, pakolaisiin ja yksittäisiin ihmisiin: ”What mattered were the people whose names we would never know” (TFW, 95). Painotus siirtyy sodan strategiasta ja poliittisista päätöksistä yksittäisten ihmisten kokemuksiin, kärsimykseen ja selviytymiseen. Myös hänen kuvauksensa sodan kollektiivisesta uupumuksesta korostaa kokemuksen yhteisöllisyyttä: ”There is only one clear universal thought and that is: finish it. Win the war and get it over with” (TFW, 142). Yksilölliset kokemukset sulautuvat osaksi laajempaa yhteistä tunnetta pelosta, väsymyksestä ja kaijuudesta normaaliin elämään. Sota näyttäytyy kokemuksena, joka vaikuttaa samanaikaisesti sekä yksittäisiin ihmisiin että kokonaisiin yhteisöihin.

Gellhorn tunnistaa myös oman emotionaalisen suhteensa niihin ihmisiin, joista kirjoittaa: ”I said goodbye, with love, to the French people I knew who were so fine that they were sure to be killed; and I bolted from Europe” (TFW, 111)⁸. Kertoja ei asetu tapahtumien ulkopuolelle, vaan tunnistaa oman haavoittuvuutensa suhteessa toisten kärsimykseen. Tämä näkyy myös siinä, ettei hän pyri rakentamaan itsestään sankarillista tai kaikkitietävää todistajaa, vaan kuvaa avoimesti pelkoa, avuttomuutta ja moraalista ristiriitaa.

Cavareron (2000) ajatus ”kertomuksellisesta haavoittuvuudesta” auttaa jäsentämään tätä näkökulmaa. Cavareron mukaan ihminen rakentuu subjektiksi suhteessa toisiin ihmisiin ja tunnistamalla oman riippuvuutensa muista. Myös Ritivoin (2005, 415) mukaan kertominen merkitsee vastuun ottamista omasta paikasta suhteessa muihin. Gellhornin kirjoittamisessa identiteetti ei rakennu neutraalina havainnoijana, vaan suhteessa niihin ihmisiin, joiden kokemuksia hän todistaa ja välittää eteenpäin.

Gellhornin tekstit rakentuvat moniäänisesti, eikä hän pyri sulauttamaan toisten kokemuksia omaansa. Sotilaiden, pakolaisten ja siviilien näkökulmat säilyvät erillisinä ja muodostavat yhdessä kuvan sodan vaikutuksista. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, miten yksittäiset havainnot ja ihmisten puheenvuorot rakentavat laajempaa kuvaa sodan todellisuudesta ilman, että kirjoittaja pyrkii hallitsemaan niitä yhdestä näkökulmasta käsin. Bahtinin (1981) dialogisuuden käsite auttaa ymmärtämään tätä rakennetta. Bahtinin mukaan kertomus muodostuu useiden äänten vuorovaikutuksesta eikä yhden hallitsevan näkökulman ympärille.

⁸ Katkelma sijoittuu toisen maailmansodan aikaan Saksan miehitettyä Ranskan vuonna 1940.

Gellhornin kirjoittamisessa todistaminen näyttäytyy yhteisöllisenä prosessina, jossa yksittäiset kokemukset rakentavat laajempaa ymmärrystä sodan inhimillisistä seurauksista.

Sodan epäinhimillistä kieli muodostuu Gellhornin kirjoittamisessa myös kritiikin kohteeksi. Hän kuvaa Vietnamin sotaa ”deadly football game between a team of heroes and a team of devils and chalking up the score by ‘body counts’ and ‘kill ratio.’” (TFW, 331). Sotaa kuvaava tekninen ja tilastollinen kieli etäännyttää kärsimyksen yksittäisistä ihmisistä ja muuttaa väkivallan abstraktiksi. Gellhorn pyrkii vastustamaan tällaista kieltä palauttamalla huomion takaisin yksilöllisiin kokemuksiin ja sodan konkreettisiin seurauksiin.

Felmanin (1992, 42) mukaan todistamisen monimutkaisuus syntyy historiallisten, psykologisten ja poeettisten ulottuvuuksien ennakoimattomasta vuorovaikutuksesta. Todistaminen ei näin ollen rajoitu tapahtumien dokumentointiin, vaan siihen liittyy myös emotionaalinen ja moraalinen ulottuvuus. Gellhornin kirjoittaminen pyrkii palauttamaan sodan keskeltä näkyviin yksittäiset ihmiset ja heidän kokemuksensa tilanteessa, jossa poliittinen ja sotilaallinen kieli pyrkii häivyttämään ne.

Myös Meretojan (2022) käsite kerronnallisesta toimijuudesta liittyy tähän ajatukseen. Meretojan mukaan yksilöt eivät ainoastaan toista valmiita kulttuurisia kertomuksia, vaan myös muokkaavat niitä aktiivisesti. Gellhornin kirjoittaminen ilmentää tällaista toimijuutta siirtämällä huomion pois sankaruudesta ja sotilaallisesta vallasta kohti sodan inhimillisiä seurauksia. Kertominen ei näin näyttäydy vain yksityisenä reflektiivisenä prosessina, vaan myös tapana rakentaa yhteyttä toisiin ja tehdä näkyväksi kokemuksia, jotka muuten jäisivät kuulematta.

Gellhornin kirjoittaminen ei pyri vain välittämään tietoa sodasta, vaan myös herättämään lukijan moraalisen tietoisuuden. Hän toteaa: ”We are all guilty of stupidity, the ruling human sin. This being so, we can expect wars; we have never been free of them” (TFW, 24). Sota ei näyttäydy vain historiallisena poikkeuksena, vaan osana ihmisyyden ristiriitaisuutta ja väkivaltaista historiaa. Samalla hänen kirjoittamisensa korostaa vastuuta olla katsomatta pois kärsimyksestä. Felmanin (1992, 53) mukaan todistaminen ei ole pelkästään tiedon välittämistä, vaan prosessi, joka pyrkii mahdollistamaan muutoksen sekä kertojassa että vastaanottajassa.

4.2 Sukupuoli ja journalistinen toimijuus

4.2.1 Naisjournalistin asema ja työskentelyn rajat

Gellhornin *The Face of War* asettuu poikkeukselliseen asemaan sekä journalistisessa että kirjallisessa traditiossa. Naisena ja sotakirjeenvaihtajana Gellhorn työskenteli ympäristössä, jossa journalistinen auktoriteetti ja sodasta kertominen määrittyivät pitkälti maskuliinisten ihanteiden kautta. Hänen kirjoittamisensa ei kuitenkaan ainoastaan kuvaa sodan tapahtumia, vaan myös haastaa tapoja, joilla sotaa on perinteisesti esitetty. Gellhornin teksteissä huomio kohdistuu usein siviileihin, naisiin, lapsiin ja pakolaisiin, eli kokemuksiin, jotka jäävät helposti virallisten sotakertomusten ulkopuolelle. Tästä näkökulmasta hänen journalistinen toimijuutensa rakentuu juuri niissä kohdissa, joissa hän siirtää katseen pois sodan strategisesta tasosta ja tarkastelee sen vaikutuksia ihmisten arkiseen elämään.

Naistoimittajien asema sodan aikana oli monella tavalla ristiriitainen. He joutuivat työskentelemään miesvaltaisessa ympäristössä ja todistamaan jatkuvasti ammatillista uskottavuuttaan. Mackrellin (2022, 8–9) mukaan monet sotakirjeenvaihtajina toimineet naiset joutuivat uhraamaan henkilökohtaisia suhteitaan työnsä vuoksi ja kantamaan mukanaan myös todistamiensa tapahtumien psyykkisiä seurauksia. Samalla heidän asemansa journalistisella kentällä oli epävarma, eikä heidän työtään pidetty pitkään yhtä merkittävänä kuin miespuolisten kollegoiden.

Juuri nämä rajoitukset vaikuttivat kuitenkin siihen, että monet naisjournalistit kehittivät omia näkökulmiaan sotaan. Koska heidän liikkumistaan ja pääsyään virallisten tietolähteiden äärelle rajoitettiin, he etsivät vaihtoehtoisia tapoja hankkia tietoa ja rakentaa omia kontaktejaan. Mackrellin (2021, 7) mukaan tämä johti usein siihen, että heidän reportaasinsa erosivat sävyltään ja näkökulmiltaan miespuolisten toimittajien kirjoituksista. Myös Gellhornin teksteissä sodan kuvaus rakentuu usein henkilökohtaisten kohtaamisten, arjen havaintojen ja yksittäisten ihmisten kokemusten kautta.

Gellhornin oma suhde työskentelyyn sotakirjeenvaihtajana ei rakennu sankaruuden tai seikkailun varaan, vaan ristiriitaisena velvollisuutena olla paikalla ja todistaa tapahtumia. Hän kirjoittaa: ”I did not want to learn about new techniques of warfare, nor ever again see young men killing each other on the orders of old men.” (TFW, 331). Lauseessa korostuu selvästi etäisyys sotajournalismin sankariperinteeseen. Gellhorn ei esitä sotaa ammatillisena

koetinkivenä tai seikkailuna, vaan väkivallan järjestelmänä, jossa nuoret ihmiset joutuvat poliittisten päätösten uhreiksi. Samalla lause tuo esiin hänen työnsä moraalisen lähtökohdan: kirjoittaminen syntyy vastahakoisuudesta huolimatta, koska vaikeneminen merkitsisi tapahtumien hyväksymistä.

Tätä näkökulmaa voidaan tarkastella myös feministisen tutkimuksen kautta. Hapulin (2003, 14–16) mukaan matkakirjoittaminen ja liikkuminen ovat naisille historiallisesti merkinneet myös neuvottelua oikeudesta näkyä, kertoa ja tulla kuulluksi. Gellhornin kohdalla sotareportaasit voidaan nähdä osana tätä jatkumoa. Hänen kirjoittamisensa ei perustu etäiseen tarkkailuun, vaan läsnäoloon ja kokemusten välittämiseen tilanteissa, joissa sodan vaikutukset näkyvät konkreettisesti ihmisten arjessa. Myös Leskelä-Kärki (2006, 145) huomauttaa, että naiskirjoittajan omaelämäkerrallinen ääni liikkuu usein yksityisen ja julkisen rajalla. Tämä näkyy Gellhornin teksteissä siten, että hän ei pyri rakentamaan itsestään sankarillista sotakirjeenvaihtajaa, vaan tuo näkyviin myös kirjoittamisen epävarmuuden, emotionaalisen kuormituksen ja oman asemansa todistajana. Hänen tekstinsä rakentuvat kokemuksista, joissa henkilökohtainen havainto yhdistyy laajempaan yhteiskunnalliseen todellisuuteen.

Gellhornin kirjoittamista voidaan tarkastella myös Adriana Cavareron (2000) ajatuksen kautta, jonka mukaan kertominen perustuu haavoittuvuuden tunnistamiseen. Tällöin todistamisen merkitys ei synny etäisyydestä tai hallinnasta, vaan kyvystä kohdata toisen ihmisen kokemus. Tämä näkyy erityisesti Gellhornin tavoissa kuvata sodan keskellä eläviä naisia. Hän ei esitä heitä pelkästään uhreina, vaan toimijoina, jotka ylläpitävät arkea ja jatkuvuutta väkivallan keskellä. Espanjan sisällissotaa käsittelevissä teksteissään hän kirjoittaa: ”The women kept going, always, as if their endurance were the only resistance left” (TFW, 51). Kuvauksessa korostuu naisten sitkeys ja arjen ylläpitäminen tilanteessa, jossa muut yhteiskunnalliset rakenteet ovat murtuneet. Näin Gellhornin kerronta tekee näkyväksi sellaisia toimijuuden muotoja, jotka eivät perustu sotilaalliseen valtaan vaan selviytymiseen, huolenpitoon ja jatkuvuuden ylläpitämiseen.

Sodan seuraukset nousevat esiin myös Gellhornin tavassa kuvata siviilien ja lasten kokemuksia. Hän muistuttaa myöhemmin Vietnamin sodan yhteydessä: ”Someday our children, whom we love, may blame us for dishonoring America because we did not care enough about children 10,000 miles away” (TFW, 401). Lauseessa yhdistyvät poliittinen kritiikki ja emotionaalinen näkökulma: Gellhorn asettaa amerikkalaisen lukijan vastakkain

etäisen kärsimyksen kanssa ja kysyy, miksi toisten lapset jäisivät moraalisen huolenpidon ulkopuolelle. Tämä on olennainen osa hänen journalistista toimijuuttaan. Hän ei kuvaa sotaa vain niille, jotka taistelevat, vaan myös niille, jotka joutuvat kantamaan sodan seuraukset ilman mahdollisuutta vaikuttaa sen kulkuun.

Gellhornin journalistinen toimijuus rakentuu näin vaihtoehdoksi perinteiselle sotajournalismille. Hänen tekstinsä eivät keskity ensisijaisesti sotilaallisiin strategioihin tai sankaruuteen, vaan sodan vaikutuksiin ihmisten elämässä. Tämän vuoksi hänen kirjoittamisensa voidaan nähdä myös yrityksenä laajentaa sitä, mitä sodasta voidaan kertoa ja kenen kokemukset tulevat näkyviksi. Tähän liittyy myös Susan Sontagin (1977, 108) näkemys todistamisesta ja representaatiosta. Sontagin mukaan kuvat eivät yksin selitä todellisuutta, vaan tarvitsevat ympärilleen kerronnallisen ja tulkitsevan kontekstin. Samalla tavalla myös Gellhornin teksteissä todistaminen rakentuu havaintojen lisäksi niiden tulkinnan kautta: sodan kuvaaminen ei tarkoita vain tapahtumien tallentamista, vaan niiden merkityksen jäsentämistä lukijalle.

Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Gellhornin merkitys naisjournalistina ei siis perustu ainoastaan siihen, että hän kirjoitti sodasta naisena miesvaltaisella alalla. Olennaisempaa on se, miten hänen asemansa vaikutti hänen tapaansa nähdä ja kuvata sotaa. Hänen kerronnassaan journalistinen toimijuus rakentuu liikkumisen, todistamisen ja kokemusten välittämisen kautta, mutta samalla se on jatkuvasti sidoksissa työn rajoihin: sukupuoleen, pääsyyn tapahtumapaikoille, sodan väkivaltaan ja kirjoittamisen eettisiin ongelmiin. Gellhornin tekstit osoittavat, että naistoimittajan asema voi tuottaa sodasta näkökulman, joka ei asetu virallisen sotapuheen jatkeeksi vaan sen kriittiseksi vastavoimaksi.

4.2.2 Sukupuolen merkitys kerronnallisessa toimijuudessa

Susan Lanserin (1992) mukaan naisäänet ovat historiallisesti rakentaneet kerronnallista auktoriteettiaan suhteessa miesvaltaisiin diskursseihin. Tämä näkyy myös Gellhornin kirjoittamisessa, jossa journalistinen raportointi yhdistyy henkilökohtaiseen kokemukseen ja reflektioon. Hän ei esitä itseään neutraalina tarkkailijana, vaan todistajana, joka osallistuu kuvaamiensa tapahtumien emotionaaliseen ja inhimilliseen todellisuuteen. Tämän vuoksi hänen tekstinsä haastavat perinteisen objektiivisen sotajournalismin ihanteen. Gellhorn kirjoittaa sodasta tavalla, jossa kertojan läsnäolo ja moraalinen reagointi ovat jatkuvasti

näkyvissä. Hän ei pyri häivyttämään omaa kokemustaan tekstistä, vaan tuo esiin myös todistamiseen liittyvän järkytyksen, epävarmuuden ja emotionaalisen kuormituksen.

Tätä näkökulmaa voidaan syventää Sara Ahmedin affektiivisuuden ja tunteiden politiikkaa koskevien näkemysten kautta. Ahmedin (2004, 11) mukaan tunteet eivät ole vain yksityisiä kokemuksia, vaan ne rakentavat suhteita yksilöiden ja yhteisöjen välille. Tunteet myös suuntaavat sitä, miten ihmiset hahmottavat maailmaa ja toisiaan. Gellhornin kirjoittamisessa sodan kuvaaminen ei näin ollen perustu pelkästään tapahtumien dokumentointiin, vaan myös siihen, miten pelko, suru, ahdistus ja myötätunto rakentavat yhteyttä kirjoittajan, kuvattujen ihmisten ja lukijan välille. Hänen tekstinsä eivät pyri emotionaaliseen neutraaliuteen, vaan tekevät näkyväksi sodan affektiivisen todellisuuden.

Felmanin (1992) ja Susan Sontagin (2003) mukaan todistamiseen liittyy aina myös kysymys vallasta: kuka saa puhua ja kenen kärsimys tulee näkyväksi. Gellhornin teksteissä huomio siirtyy sotilaallisista strategioista yksittäisten ihmisten kokemuksiin ja sodan arkisiin seurauksiin. Hänen kirjoittamisensa tekee näkyväksi erityisesti siviilien, naisten ja pakolaisten kokemuksia, jotka jäävät helposti virallisten sotakertomusten marginaaliin. Näin hänen journalistinen näkökulmansa laajentaa myös käsitystä siitä, mitä sodasta voidaan kertoa. Ahmedin (2004, 1–2) mukaan tunteet osallistuvat myös yhteiskunnallisten rajojen rakentamiseen määrittämällä, ketkä nähdään läheisinä, uhkaavina tai huomiota ansaitsevinä. Gellhornin kirjoittaminen toimii tätä logiikkaa vastaan: hän pyrkii tekemään näkyväksi juuri niitä ihmisiä, jotka sodan poliittisessa kielessä jäävät näkymättömiksi tai muuttuvat abstrakteiksi luvuiksi.

Feministisen tutkimuksen näkökulmasta Gellhornin kirjoittaminen voidaan nähdä vaihtoehtona perinteiselle, etäisyyttä korostavalle sotajournalismille. Hänen tekstinsä rakentuvat usein kuuntelemisen, läsnäolon ja henkilökohtaisten kohtaamisten varaan. Tällainen näkökulma liittyy myös Carol Gilliganin (1982) ajatukseen relationaalisesta etiikasta, jossa moraalinen ajattelu rakentuu suhteissa toisiin ihmisiin eikä abstraktien sääntöjen kautta. Gellhornin teksteissä eettiset kysymykset näyttäytyvät konkreettisina tilanteina ja ihmisten välisinä kohtaamisina. Myös Adriana Cavareron (2000) ajatus haavoittuvuudesta auttaa tarkastelemaan Gellhornin kerrontaa. Cavareron mukaan eettinen suhde toiseen syntyy kyvystä tunnistaa haavoittuvuus sekä itsessä että toisissa. Gellhornin

kirjoittaminen rakentuu juuri tällaiselle avoimuudelle. Hän ei pyri esittämään itseään kaikkitietävänä sotakirjeenvaihtajana, vaan tunnustaa oman rajallisuutensa todistajana.

Tämä näkyy erityisesti hänen tavoissaan kuvata sodan emotionaalista vaikutusta. Hän kirjoittaa esimerkiksi keskitysleirien uhreista tavalla, jossa järkytys ja epäusko tulevat näkyviksi myös kertojan tasolla. Ahmedin (2004, 27–29) mukaan tunteet eivät vain kuvaa maailmaa, vaan myös kiinnittyvät ruumiisiin ja tilanteisiin sekä jättävät jälkiä siihen, miten maailma koetaan. Myös Gellhornin teksteissä trauma ja kärsimys näyttäytyvät kokemuksina, jotka vaikuttavat sekä kuvattuihin ihmisiin että kirjoittajaan itseensä. Todistaminen ei tällöin ole emotionaalisesti neutraalia havainnointia, vaan prosessi, jossa kirjoittaja joutuu itse osaksi kokemuksen affektiivista todellisuutta.

Gellhornin teksteissä sukupuoli ei kuitenkaan näyttäydy vain biografisena taustatekijänä, vaan osana hänen tapaansa havainnoida ja kirjoittaa sodasta. Hänen huomionsa kohdistuu usein tilanteisiin, joissa ihmiset pyrkivät ylläpitämään arkea väkivallan keskellä. Ahmedin (2010, 37) mukaan feministinen näkökulma merkitsee usein huomion suuntaamista siihen, mikä jää hallitsevien kertomusten reunoille tai niiden ulkopuolelle. Giddensin (1991) refleksiivisen identiteetin käsite auttaa lisäksi ymmärtämään, miten Gellhorn tarkastelee omaa asemaansa kirjoittajana myöhemmissä esseissään ja esipuheissaan. Hän palaa aiempiin kokemuksiinsa ja arvioi niitä uudelleen muuttuneesta näkökulmasta. Identiteetti ei tällöin näyttäydy pysyvänä, vaan jatkuvasti rakentuvana suhteessa kokemuksiin, muistiin ja kirjoittamiseen. Ahmedin (2004, 166) mukaan identiteetti rakentuu myös niiden tunteiden kautta, joihin yksilö kiinnittyy ja joiden kautta hän suuntautuu maailmaan. Gellhornin kirjoittamisessa tämä näkyy siinä, että hänen suhteensa sotaan rakentuu jatkuvasti uudelleen myötätunnon, moraalisen levottomuuden ja todistamisen velvollisuuden kautta.

Myös Meretojan (2018) näkemys kerronnallisesta toimijuudesta liittyy tähän prosessiin. Meretojan mukaan kertominen ei ole vain tapahtumien kuvaamista, vaan tapa rakentaa suhdetta itseän, toisiin ja ympäröivään todellisuuteen. Gellhornin kirjoittamisessa tämä näkyy pyrkimyksenä säilyttää inhimillinen yhteys tilanteissa, joissa sota uhkaa hajottaa merkityksiä ja kokemuksen jatkuvuutta. Tämän vuoksi Gellhornin kerronta ei pyri tarjoamaan yksiselitteisiä vastauksia sodasta tai kärsimyksestä. Hänen tekstinsä rakentuvat pikemminkin jatkuvalla kysymisellä, epävarmuudella ja reflektiolla. Lukija ei jää ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, vaan joutuu kohtaamaan samat inhimilliset kysymykset kuin kirjoittaja itse.

Näin todistamisesta muodostuu Gellhornin teksteissä sekä henkilökohtainen että jaettu kokemus.

4.3 Narratiivisen identiteetin rakentuminen kerronnassa

4.3.1 Identiteetti muuttavana prosessina

Kerronnallisen identiteetin käsite tarjoaa välineen ymmärtää, miten yksilö rakentaa minuuttaan kertomisen ja kokemuksen välisessä vuorovaikutuksessa. Ricoeurin (1984) mukaan identiteetti ei ole staattinen ominaisuus, vaan jatkuvasti muotoutuva prosessi, joka syntyy kertomisen kautta. Hän erottaa idem-identiteetin, joka viittaa jatkuvuuteen ja samuuteen, sekä ipse-identiteetin, joka liittyy reflektioon ja toimijuuteen. Näiden välinen jännite kuvaa sitä, kuinka yksilö säilyttää kokemuksensa jatkuvuuden muutoksen keskellä. Ritivoin (2005, 408) mukaan identiteetti ei ole pysyvä olemus, vaan kerronnassa tapahtuva uudelleenmäärittelyn prosessi. Martha Gellhornin *The Face of War* voidaan lukea tällaisena prosessina, jossa kirjoittaminen toimii keinona jäsentää sodan ja trauman rikkomaa todellisuutta.

Gellhornin kerronta rakentuu jatkuvassa liikkeessä menneen ja nykyisen välillä. Teos ei etene yksiselitteisen lineaarisesti, vaan muodostuu kerroksellisesta rakenteesta, jossa raportit, esheet ja myöhemmät reflektiot käyvät vuoropuhelua keskenään. Tämä rakenne konkretisoi Ricoeurin ajatuksen identiteetistä ajallisesti rakentuvana kokonaisuutena: hajanaiset kokemukset pyritään liittämään ymmärrettäväksi kertomukseksi. Gellhorn ei kuitenkaan rakenna identiteettiään eheäksi tai valmiiksi tarinaksi, vaan tuo näkyviin myös sen keskeneräisyyden. Hänen kirjoittamisensa ilmentää sitä, mitä Ricoeur (1992, 148) kutsuu kertomukselliseksi itsen hauraudeksi: pyrkimystä säilyttää jatkuvuus epävarmuuden ja muutoksen keskellä.

Giddensin (1991, 54) mukaan minuuden jatkuvuus ei perustu yksilön käyttäytymiseen tai muiden reaktioihin, vaan kykyyn pitää oma kertomus käynnissä. Identiteetti rakentuu siis kertomuksena, jota ihminen jatkuvasti ylläpitää ja muokkaa. Tämä ajatus sopii Gellhornin kirjoittamiseen, jossa sotakokemukset eivät muodosta valmista elämäntarinaa, vaan palaavat yhä uudelleen arvioitaviksi. Myös Giddensin (1991, 76) mukaan eheän minäidentiteetin ylläpitäminen edellyttää kertomusta itsestä; päiväkirja ja omaelämäkerrallinen työskentely

voivat toimia välineinä tämän jatkuvuuden ylläpitämisessä. Vaikka *The Face of War* ei ole päiväkirja tai varsinainen omaelämäkerta, sen myöhemmät kommentaarit ja reflektiot tekevät näkyväksi juuri tällaisen itsen kertomisen prosessin.

Identiteetti rakentuu Gellhornin teoksessa myös suhteessa toisiin. Hänen kertojaäänensä ei ole autonominen, vaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kokemusten kanssa. Tämä muistuttaa Bahtinin (1981) käsitystä polyfoniasta: kertomus rakentuu useiden äänten välisestä dialogista eikä yhden tietoisuuden ympärille. Gellhornin teksteissä sotilaiden, siviilien, pakolaisten ja lasten kokemukset muodostavat moniäänisen kokonaisuuden, jossa kirjoittaja ei sulauta toisten ääniä omaansa. Näin identiteetti rakentuu suhteessa toisiin ihmisiin ja heidän kokemuksiinsa.

Trauma tuo tähän prosessiin oman katkoksensa. Caruthin (1996) ja Laubin (1992) mukaan traumaattinen kokemus haastaa kertomisen jatkuvuuden, koska kaikkea koettua ei voida täysin jäsentää kielellisesti. Tämä näkyy myös Gellhornin kirjoittamisessa hiljaisuuksina, katkoksina ja toistuvina paluina samoihin kokemuksiin. Hänen tekstinsä osoittavat, että identiteetti ei rakennu vain siitä, mitä voidaan kertoa, vaan myös siitä, mikä jää kertomuksen ulkopuolelle. Trauma tekee identiteetistä jatkuvasti neuvoteltavan ja keskeneräisen.

Gellhornin myöhemmissä esseissä ja esipuheissa tämä keskeneräisyys näkyy siinä, miten hän palaa aiempiin kokemuksiinsa ja arvioi niitä uudelleen muuttuneesta näkökulmasta. Hän ei ainoastaan kuvaa menneitä tapahtumia, vaan tarkastelee samalla omaa asemaansa kirjoittajana ja todistajana. Salmen (2008, 149) mukaan kerronnan tutkimuksessa keskeiseksi kysymykseksi nousee, miten kertoja on läsnä tekstissä ja millaisia jälkiä teksti antaa kertomisen prosessista. Gellhornin teoksessa kertojan läsnäolo näkyy juuri tällaisina jälkinä: hän kommentoi, epäilee, palaa takaisin ja korjaa omaa suhdettaan siihen, mitä on nähnyt ja kirjoittanut.

Myös Stuart Hallin (1996, 5) mukaan identiteetti on asemointi eikä pysyvä olemus. Tämä näkyy Gellhornin tekstissä siten, että hänen kertojaminänsä muotoutuu erilaisissa todistamisen tilanteissa. Samalla tavalla Kerby (1991, 38) korostaa, että kertomukset menneisyydestä muuttuvat ihmisen muuttuessa. Identiteetti ei siis ole muuttumaton ydin, vaan jatkuvasti uudelleen rakentuva tulkinta. Jerome Brunerin (1991) mukaan kertominen ei vain kuvaa identiteettiä, vaan myös tuottaa sitä. Ihminen rakentaa käsityksensä itsestään niiden

tarinoiden kautta, joita hän kertoo itsestään ja toisista. Tämä näkyy Gellhornin teoksessa siinä, että kirjoittajaidentiteetti muotoutuu itse kirjoittamisen aktissa. Todistaminen ei ole pelkkää raportointia, vaan samalla oman äänen rakentamista ja kokemusten jäsentämistä.

Tutkielman tavoitteena ei ole tarkastella Gellhornin elämäkerrallista identiteettiä, vaan sitä, miten narratiivinen identiteetti rakentuu tekstin tasolla. Kuten Neumann, Nünning ja Pettersson (2008, 201) huomauttavat, kirjoittaja näyttäytyy tekstissä läsnäolona ja tietoisuutena, ei täysin määriteltävänä persoonana. Tästä näkökulmasta Gellhornin kirjoittaminen tekee näkyväksi identiteetin jatkuvan rakentumisen prosessin, jossa kertominen toimii välineenä suhteuttaa itseä menneeseen, toisiin ihmisiin ja historialliseen todellisuuteen.

4.3.2 Identiteetin jatkuvuus ja kerronnallinen toimijuus

Kerronnallinen identiteetti ei liity ainoastaan minuuden rakentumiseen, vaan myös sen jatkuvuuden ylläpitämiseen. Gellhornin kirjoittamisessa tämä näkyy pyrkimyksenä säilyttää yhteys todellisuuteen tilanteissa, joissa sota ja trauma uhkaavat hajottaa kokemuksen merkityksen. Gellhorn ei esitä sotaan lähtemistä sankarillisena valintana, vaan tilanteena, jossa kirjoittaminen ja todistaminen muuttuvat tavaksi säilyttää oma suhde maailmaan.

Brunerin (1991) mukaan kertominen toimii keinona luoda kokemuksille järjestystä ja jatkuvuutta. Meretojan (2018, 97) mukaan kerronnallinen toimijuus tarkoittaa kykyä rakentaa suhdetta itseen ja ympäröivään maailmaan kertomisen avulla. Kerronnallinen toimijuus ei siis ole vain tapahtumien kuvaamista, vaan tapa ylläpitää merkityksellisyyden tunnetta tilanteissa, joissa jatkuvuus on uhattuna. Gellhornin teksteissä kirjoittaminen toimii juuri tällaisena toimintana: hän ei pyri ratkaisemaan sodan ristiriitoja tai tarjoamaan niihin selkeitä vastauksia, vaan jatkaa kirjoittamista epävarmuudesta huolimatta.

Gellhornin myöhemmissä teksteissä kirjoittaminen näyttäytyy myös tapana reagoida poliittiseen ja moraaliseen ahdistukseen. Hän kirjoittaa: ”Suddenly I decided to get out; I could not stand another day in this fearful day. The callousness of those who owned and ran the country and the persecution of the poor made me sick, a state of nerves close to hysteria” (TFW, 453). Tässä toimijuus ei perustu hallintaan tai varmuuteen, vaan kykyyn tunnistaa oma reaktio ja tehdä siitä osa kirjoitettua todistusta. Kokemus ei jää yksityiseksi tunteeksi, vaan muuttuu kerronnan kautta analyysiksi väkivallan, vallan ja epäoikeudenmukaisuuden suhteista.

Smithin ja Watsonin (2016, 71) mukaan kerronnallinen toimijuus on kykyä kertoa oma tarina rajoitusten sisällä tai niistä huolimatta. Tämä näkyy myös Gellhornin asemassa naisjournalistina ja sotakirjeenvaihtajana. Hänen kirjoittamisensa rakentuu tilanteissa, joissa sekä sukupuoli että sodan olosuhteet rajoittavat toimijuutta. Tästä huolimatta kirjoittaminen muodostuu keinoksi säilyttää oma ääni ja paikka maailmassa. Kirjoittaminen toimii Gellhornille myös tapana ylläpitää jatkuvuutta suhteessa menneeseen. Kuten Kerby (1991, 38) toteaa, kertomukset menneisyydestä muuttuvat jatkuvasti ajan myötä. Gellhornin myöhemmissä teksteissä näkyy, kuinka hän tarkastelee aiempia kokemuksiaan uudelleen ja rakentaa niille uusia merkityksiä.

Giddensin (1991, 54) mukaan ihmisen identiteetti perustuu kykyyn pitää tietty kertomus käynnissä. Tämä ajatus selittää hyvin Gellhornin kirjoittamisen jatkuvuutta: hänen tekstinsä palaavat samoihin sodan, kärsimyksen ja todistamisen kysymyksiin eri historiallisissa tilanteissa, mutta eivät koskaan täysin samalla tavalla. Jokainen paluu muuttaa aiempien kokemusten merkitystä ja rakentaa uudelleen kirjoittajan suhdetta omaan menneisyyteensä. Näin kirjoittaminen ei vain kuvaa kokemuksia, vaan osallistuu niiden jatkuvaan tulkintaan.

Tämä jatkuvuus rakentuu myös suhteessa toisiin ihmisiin. Gellhornin tekstit eivät keskity yksinomaan kirjoittajan sisäiseen kokemukseen, vaan rakentuvat kohtaamisista muiden ihmisten kanssa. Hänen kirjoittamisensa säilyttää yhteyden niihin ääniin ja kokemuksiin, jotka sodan keskellä uhkaavat jäädä näkymättömiksi. Tästä näkökulmasta kertominen toimii sekä muistamisen että todistamisen muotona. Felmanin (1992, 110) mukaan todistus on myös oppimista historiasta ja todistajana olemisesta: historiallinen kriisi tuottaa tietynlaista ymmärrystä. Gellhornin tapauksessa tämä tarkoittaa sitä, että kirjoittaminen ei ainoastaan kuvaa sotaa, vaan opettaa kirjoittajaa ja lukijaa näkemään sodan seuraukset toisin.

Felmanin (1992, 117) mukaan todistaminen edellyttää selviytymistä: todistajan on ”ylitettävä kuoleman raja” voidakseen kertoa, ja juuri todistaminen vahvistaa selviytymisen merkityksen. Tätä ajatusta voidaan soveltaa Gellhornin kirjoittamiseen: hänen tekstinsä eivät pyri tekemään sodasta hallittavaa, mutta ne säilyttävät yhteyden niihin kokemuksiin, jotka muuten voisivat jäädä sanomattomiksi. Todistaminen on tällöin tapa jatkaa elämää kokemuksen jälkeen ja tehdä näkyväksi se, mitä on ollut pakko nähdä.

Meretoja (2022) korostaa, että kerronnallinen toimijuus on sekä kriittistä että luovaa toimintaa. Se merkitsee kykyä tunnistaa kulttuurisia kertomuksia ja samalla muokata niitä uudelleen. Gellhornin kirjoittamisessa tämä näkyy erityisesti siinä, että hän siirtää huomion pois sankarillisista sotakertomuksista kohti sodan inhimillisiä seurauksia. Hänen tekstinsä rakentavat vaihtoehtoista tapaa kertoa sodasta ja todistaa kärsimystä. Hapulin (2003, 22) mukaan kirjoittaminen on väline, jonka kautta havainto ja kokemus saavat muodon. Tämä ajatus näkyy myös Gellhornin teoksessa. Kirjoittaminen ei ole pelkkä jälkikäteinen kuvaus tapahtumista, vaan osa kokemuksen jäsentämistä ja ymmärtämistä.

Narratiivisen identiteetin näkökulmasta Gellhornin kirjoittaminen voidaan nähdä jatkuvana prosessina, jossa identiteettiä ylläpidetään kertomisen avulla. Neumannin, Nünningin ja Petterssonin (2008, 5) mukaan identiteetti ja narratiivi rakentuvat jatkuvasti suhteessa toisiinsa. Gellhornin tekstit osoittavat, että kertominen ei ole vain menneisyyden kuvaamista, vaan myös tapa säilyttää yhteys itseen, toisiin ihmisiin ja historialliseen todellisuuteen. Näin kerronnallinen toimijuus ei tarkoita varmaa tai ehjää identiteettiä, vaan kykyä jatkaa kertomista maailmassa, jossa kokemukset ovat rikkonaisia ja niiden merkitys jatkuvasti muuttuva.

5 Lopuksi

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut Martha Gellhornin *The Face of War* -teosta trauman, kerronnallisen toimijuuden ja narratiivisen identiteetin näkökulmista. Tutkielman tavoitteena on ollut analysoida, miten Gellhornin kirjoittaminen rakentaa suhdetta traumaattiseen kokemukseen ja miten kertominen toimii välineenä sekä todistamiselle että identiteetin jäsentämiselle. Samalla tutkielmassa on käsitelty, miten Gellhornin journalistinen ja kirjallinen ilmaisu tuottaa moraalista ja eettistä näkökulmaa sodan kuvaamiseen. Keskeiseksi kysymykseksi on noussut se, miten kirjoittaminen mahdollistaa toimijuuden tilanteessa, jossa väkivalta ja trauma uhkaavat hajottaa kokemuksen jatkuvuuden ja merkityksen.

Tutkielman analyysi osoittaa, että *The Face of War* ei ole pelkästään sodan tapahtumia dokumentoiva reportaasikokoelma, vaan myös reflektiivinen kertomus siitä, mitä todistaminen merkitsee kirjoittajalle itselleen. Gellhornin teksteissä trauma ei näyttäydy vain yksittäisenä tapahtumana, vaan kokemuksena, joka muuttaa tapaa hahmottaa aikaa, muistia ja identiteettiä. Traumaa ei voida täysin hallita tai esittää eheänä kertomuksena, vaan se ilmenee katkoksina, toistona, hiljaisuutena ja jatkuvana paluuna menneeseen. Tämän vuoksi Gellhornin kirjoittaminen rakentuu usein fragmentaarisesti ja reflektiivisesti: hänen tekstinsä palaavat samoihin kokemuksiin eri näkökulmista ja eri ajallisissa tilanteissa.

Traumateoreettisesta näkökulmasta Gellhornin kirjoittaminen tekee näkyväksi kokemuksen ja kielen välisen jännitteen. Trauma haastaa lineaarisen kertomuksen mahdollisuuden, sillä kaikkea koettua ei voida täysin palauttaa kieleen tai järjestää yhtenäiseksi narratiiviksi. Tästä huolimatta Gellhornin teoksessa todistaminen ei tarkoita vain tapahtumien raportointia, vaan myös yritystä säilyttää yhteys kokemuksiin ja niiden jäsentämiseen. Hänen tekstinsä rakentavat tilaa kokemuksille, jotka helposti jäisivät virallisen historiankirjoituksen ulkopuolelle: siviilien, pakolaisten, lasten ja sodan marginaaliin jäävien ihmisten kokemuksille. Näin Gellhornin kirjoittaminen toimii myös vastakertomuksena sodan poliittisille representaatioille, jotka yleensä muuttavat kärsimyksen tilastoiksi, strategioiksi ja poliittisiksi tavoitteiksi.

Tutkielman keskeinen havainto on, että kerronnallinen toimijuus muodostuu Gellhornin kirjoittamisessa ennen kaikkea kykynä jatkaa kertomista traumaattisesta todellisuudesta huolimatta. Meretojan käsitteen kautta tarkasteltuna toimijuus ei tarkoita hallintaa tai eheää

subjektia, vaan mahdollisuutta rakentaa merkityksiä tilanteessa, jossa merkitykset ovat uhattuina. Gellhornin kirjoittaminen toimii tapana vastustaa vaikenemista ja välinpitämättömyyttä. Hänen kerronnassaan toimijuus rakentuu erityisesti suhteessa toisiin ihmisiin: todistaminen ei ole yksityinen teko, vaan moraalinen ja relationaalinen prosessi, jossa kirjoittaja asettuu suhteeseen niiden ihmisten kanssa, joiden kärsimystä hän kuvaa. Tällainen todistaminen rakentaa samalla myös lukijan eettistä positiota. Lukija ei jää ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, vaan joutuu kohtaamaan kysymyksen omasta suhteestaan väkivaltaan, vastuuseen ja muistamiseen.

Narratiivisen identiteetin näkökulmasta analyysi osoittaa, että Gellhornin identiteetti rakentuu jatkuvassa liikkeessä menneen ja nykyisen välillä. Ricoeurin teoria narratiivisesta identiteetistä auttaa ymmärtämään, miten kirjoittaja ylläpitää jatkuvuutta muutoksen, epävarmuuden ja trauman keskellä. Gellhornin teoksessa identiteetti ei näyttäydy pysyvänä olemuksena, vaan prosessina, joka rakentuu kertomisen kautta. Hänen myöhemmissä esseissään ja reflektioissaan näkyy selvästi, miten kirjoittaminen toimii keinona arvioida uudelleen aiempia kokemuksia ja omaa asemaa todistajana. Tällöin kertominen ei ole vain menneisyyden kuvaamista, vaan myös oman minuuden jatkuvaa jäsentämistä. Samalla teos tekee näkyväksi sen, ettei traumaattista kokemusta voida koskaan täysin sulkea menneisyyteen, vaan se jatkaa vaikuttamistaan nykyhetkessä sekä yksilöllisellä että kulttuurisella tasolla.

Tutkielmassa on lisäksi tarkasteltu sukupuolen merkitystä kerronnallisessa toimijuudessa. Feministisen kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta Gellhornin asema naisjournalistina vaikuttaa siihen, millaiseksi hänen todistajanäänensä rakentuu. Hänen kirjoittamisensa poikkeaa perinteisestä maskuliinisesta sotajournalismin ihanteesta, joka korostaa etäisyyttä, objektiivisuutta ja strategista näkökulmaa. Sen sijaan Gellhornin teksteissä korostuvat relationaalisuus, haavoittuvuus ja yksittäisten ihmisten kokemukset. Hänen kerrontansa siirtää huomion sodan abstrakteista tapahtumista niiden inhimillisiin seurauksiin. Näin hänen kirjoittamisensa rakentaa vaihtoehtoista tapaa ymmärtää todistamista ja journalistista auktoriteettia. Samalla se osoittaa, että journalistinen uskottavuus ei synny vain neutraaliuden ihanteesta, vaan myös kyvystä kohdata kärsimys eettisesti ja inhimillisesti.

Tutkielma osoittaa myös, että Gellhornin teosta voidaan lukea omaelämäkerrallisen ja dokumentaarisen kirjoittamisen rajapinnassa. Vaikka *The Face of War* ei ole elämäkerta, sen

reflektiivinen rakenne tekee näkyväksi kirjoittajan oman kokemuksen ja identiteetin muotoutumisen. Kirjoittaminen toimii samalla sekä historiallisena dokumentaationa että henkilökohtaisena kokemuksen jäsentämisen muotona. Tästä näkökulmasta Gellhornin teos liittyy laajempaan narratiivisen kirjallisuudentutkimuksen keskusteluun siitä, miten kertomukset rakentavat subjektia ja tuottavat merkityksiä yksilöllisen ja kollektiivisen kokemuksen välille. Teos osoittaa, että dokumentaarinen kirjoittaminen ei ole vain todellisuuden tallentamista, vaan myös aktiivista merkitysten rakentamista ja historian tulkitsemista.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Gellhornin kirjoittaminen asettuu useiden kirjallisten ja kulttuuristen rajapintojen väliin. Se liikkuu journalismin ja kirjallisuuden, dokumentaation ja reflektiivisen kokemukseronnan sekä henkilökohtaisen ja kollektiivisen muistin välillä. Juuri tämä moniulotteisuus tekee teoksesta merkittävän sekä kirjallisuuden että sotajournalismin tutkimuksen näkökulmasta. Gellhornin tekstit osoittavat, ettei todistaminen ole koskaan täysin objektiivista tai irrallista kokemuksesta, vaan aina sidoksissa kirjoittajan historialliseen, emotionaaliseen ja moraaliseen positioon.

Tutkimus avaa myös useita mahdollisia jatkotutkimuksen suuntia. Yhtenä kiinnostavana näkökulmana voisi toimia erityisesti aikatasojen tarkastelu reflektiivisyyden näkökulmasta sekä se, miten Gellhornin kirjoittajaääni muuttuu eri historiallisissa tilanteissa. Lisäksi olisi mahdollista vertailla, miten hänen yksilöllinen kerronnallinen äänensä ilmenee muissa teoksissa suhteessa *The Face of War* -teokseen. Tällainen tarkastelu voisi syventää ymmärrystä siitä, miten pitkä journalistinen ura, muuttuvat konfliktit ja myöhemmät reflektiot vaikuttavat kirjoittajan tapaan rakentaa todistajuutta ja narratiivista identiteettiä tekstissä.

Tutkimuksesta tekee ajankohtaisen myös nykymailman poliittinen tilanne ja ympäröivät konfliktit, joiden myötä sota, trauma ja todistaminen ovat jälleen nousseet näkyvästi yhteiskunnalliseen keskusteluun. Historian, sodan ja median suhde näyttäytyy edelleen keskeisenä kysymyksenä tilanteessa, jossa konfliktit välittyvät yleisöille jatkuvasti eri medioiden kautta. Myös feministinen näkökulma, sensuuri, objektiivisuus sekä poliittiset ideologiat ovat edelleen ajankohtaisia käsitteitä, joiden merkitys ei ole vähentynyt teoksen julkaisemisen jälkeen. Gellhornin kirjoittaminen osoittaa, että sodan kuvaamiseen liittyvät

kysymykset vallasta, vastuusta ja todistamisen oikeutuksesta ovat edelleen keskeisiä myös nykyajan journalismissa.

Tämän lisäksi pidän ajankohtaisena erityisesti kerronnallisen toimijuuden ja narratiivisen identiteetin tutkimusta, sillä ne tarjoavat välineitä tarkastella sitä, miten yksilö rakentaa suhdetta itseensä, ympäröivään todellisuuteen ja muihin ihmisiin kirjoittamisen kautta. Tämänkaltaisessa kirjallisuudessa kirjoittajan yksilöllisen äänen tarkastelu on erityisen kiinnostavaa, koska sitä voidaan lähestyä monista eri teoreettisista näkökulmista, kuten traumateorian, narratiivisen identiteetin, feministisen tutkimuksen ja muistitutkimuksen kautta. Gellhornin tuotantoa ei myöskään ole laajasti tarkasteltu juuri näiden teorioiden näkökulmasta, mikä tekee aiheesta tutkimuksellisesti merkittävän.

Lisäksi traumaan, muistiin ja kerronnallisuuteen liittyvä tutkimus kehittyy jatkuvasti, mikä avaa uusia mahdollisuuksia myös Gellhornin teoksen uudelleentulkintaan. Tutkielman tekeminen osoitti, että *The Face of War* tarjoaa paljon enemmän kuin pelkän historiallisen dokumentin sodasta. Teos avaa näkökulmia siihen, miten kirjoittaminen toimii kokemuksen jäsentämisen välineenä sekä tapana ylläpitää toimijuutta tilanteissa, joissa väkivalta ja trauma uhkaavat hajottaa kokemuksen jatkuvuuden. Samalla toimijuuden ja identiteetin tarkastelu osoittaa, että myös objektiivisuuteen pyrkivät journalistiset tekstit rakentuvat aina tietystä näkökulmasta käsin. Tämän vuoksi Gellhornin teos tarjoaa edelleen ajankohtaisen näkökulman siihen, miten kirjoittaminen, todistaminen ja identiteetti kietoutuvat yhteen historiallisten kriisien keskellä.

Lähteet

- Ahmed, S. (2017). *Living a feminist life*. Duke University Press.
- Assmann, A. (2011). *Cultural memory and Western civilization: Functions, media, archives*. Cambridge University Press.
- Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays* (M. Holquist, Ed.; C. Emerson & M. Holquist, Trans.). University of Texas Press.
- Balaev, M. (2018). Literary trauma theory reconsidered. Teoksessa M. Balaev (toim.), *Contemporary approaches in literary trauma theory* (s. 1–14). Palgrave Macmillan.
<https://doi.org/10.1057/9781137365941>
- Caruth, C. (toim.). (1995). *Trauma: Explorations in memory*. Johns Hopkins University Press.
- Caruth, C. (1996). *Unclaimed experience: Trauma, narrative, and history*. Johns Hopkins University Press.
- Carruthers, S. L. (2011). *The media at war: Communication and conflict in the twentieth century* (2. painos). Palgrave Macmillan.
- Cavarero, A. (2000). *Relating narratives: Storytelling and selfhood* (P. A. Kottman, Trans.). Routledge.
- Dell’Orto, G. (2004). ”Memory and imagination are the great deterrents”: Martha Gellhorn at war as correspondent and literary author. *Journal of American Culture*, 27(3), 303–314.
- Elkin, L. (2018). Introduction. Teoksessa M. Gellhorn, *The face of war* (s. vii–xiv). Virago Press.
- Erl, A. (2011). *Memory in culture*. Palgrave Macmillan.
- Falke, E., Fareld, T., & Meretoja, H. (toim.). (2023). *Interpreting violence: Narrative, ethics and hermeneutics*. Routledge.

- Felman, S., & Laub, D. (1992). *Testimony: Crises of witnessing in literature, psychoanalysis, and history*. Routledge.
- Fludernik, M. (1993). *The fictions of language and the languages of fiction: The linguistic representation of speech and consciousness*. Routledge.
- Frank, A. W. (1995). *The wounded storyteller: Body, illness, and ethics*. University of Chicago Press.
- Gellhorn, M. (2006). *Selected letters of Martha Gellhorn* (C. Moorehead, toim.). Henry Holt and Company.
- Gellhorn, M. (2018). *The face of war*. Picador. (Alkuperäinen teos julkaistu 1962)
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Hall, S. (1996). Who needs "identity"? Teoksessa S. Hall & P. du Gay (toim.), *Questions of cultural identity* (s. 1–17). Sage.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.
- Halbwachs, M. (1950). *La mémoire collective*. Presses Universitaires de France.
- Hapuli, R. (2003). *Matkalla: Naisten matkakirjoittamisen historiaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hartsock, J. C. (2000). *A history of American literary journalism: The emergence of a modern narrative form*. University of Massachusetts Press.
- Kerby, A. P. (1991). *Narrative and the self*. Indiana University Press.
- Knightley, P. (2004). *The first casualty: The war correspondent as hero, propagandist, and myth-maker from the Crimea to Iraq* (3. painos). Johns Hopkins University Press.
- Kosonen, P. (2000). *Elämät sanoissa: Elämäkerrallisia ja kirjallisia tulkintoja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Kosonen, P. (2023). Omaelämäkerta, muistemat ja autofiktio tietokirjallisuuden rajatapauksina. Teoksessa I. Henritius, O. Löytty, & A. Mäntynen (toim.), *Tietokirjallisuuden lajit ja rajat* (s. 46–56). Gaudeamus.
- Kurvet-Käosaar, L. (2017). Life writing and war: The diary as a witness of trauma. Teoksessa C. L. Saunderson (toim.), *Narratives of war and conflict in life writing* (s. 39–54). Palgrave Macmillan.
- Lanser, S. S. (1992). *Fictions of authority: Women writers and narrative voice*. Cornell University Press.
- Lassila-Merisalo, M. (2014). *Tarinallinen journalismi*. Vastapaino.
- Lassila-Merisalo, M. (2023). Narratiivinen tietokirja faktan ja fiktion rajalla. Teoksessa I. Henritius, O. Löytty, & A. Mäntynen (toim.), *Tietokirjallisuuden lajit ja rajat* (s. 168–181). Gaudeamus.
- Lehtimäki, M. (2007). Todistaja-kertoja kaunokirjallisisessa journalismissa. Teoksessa H. Kujansivu & L. Saresmaa (toim.), *Tunnustus ja todistus: Näkökulmia kahteen länsimaiseen itseilmaisun tapaan* (s. 240–257). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leskelä-Kärki, M. (2006). *Kirjoitettu elämä: Omaelämäkerrallisuuden poetiikkaa ja politiikkaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lothe, J., Phelan, J., & Suleiman, S. R. (toim.). (2012). *After testimony: The ethics and aesthetics of Holocaust narrative for the future*. Ohio State University Press.
- Luckhurst, R. (2008). *The trauma question*. Routledge.
- Mackrell, J. (2021). *Going with the boys: Six extraordinary women writing from the front line*. Picador.
- McLoughlin, K. (2007). *Martha Gellhorn: The war writer in the field and in the text*. Manchester University Press.
- Meretoja, H. (2018). *The ethics of storytelling: Narrative hermeneutics, history, and the possible*. Oxford University Press.

- Meretoja, H. (2021). Narrative agency as relational and ethical. Teoksessa M. Hyvärinen ym. (toim.), *The relational turn in narrative* (s. 11–28). Palgrave Macmillan.
- Meretoja, H. (2022). Implicit narratives and narrative agency: Evaluating pandemic storytelling. *Narrative Inquiry*, 32(2), 254–275. <https://doi.org/10.1075/ni.21078.mer>
- Mesnard, P. (2012). After testimony: The ethics and aesthetics of Holocaust narrative for the future. Teoksessa J. Lothe, J. Phelan, & S. R. Suleiman (toim.), *After testimony: The ethics and aesthetics of Holocaust narrative for the future*. Ohio State University Press.
- Moorehead, C. (2003). *Gellhorn: A twentieth-century life*. Chatto & Windus.
- Neumann, B., Nünning, A., & Pettersson, B. (toim.). (2008). *Narrative and identity: Theoretical and critical essays*. WVT Wissenschaftlicher Verlag Trier.
- Ricoeur, P. (1984). *Time and narrative* (Vol. 1; K. McLaughlin & D. Pellauer, Trans.). University of Chicago Press.
- Ricoeur, P. (1992). *Oneself as another*. University of Chicago Press.
- Ritivoi, A. D. (2005). Identity and the re-definition of the self. Teoksessa J. C. Meister, T. Kindt, & W. Schernus (toim.), *Narratology beyond literary criticism* (s. 405–424). De Gruyter.
- Rollyson, C. (2022). *The face of war by Martha Gellhorn*. EBSCO Research Starters. <https://www.ebsco.com/research-starters/literature-and-writing/face-war-martha-gellhorn>
- Rothberg, M. (2000). *Traumatic realism: The demands of Holocaust representation*. University of Minnesota Press.
- Sims, N. (1984). *The literary journalists*. Ballantine Books
- Smith, S., & Watson, J. (2001). *Reading autobiography: A guide for interpreting life narratives* (2. painos). University of Minnesota Press.
- Smith, S., & Watson, J. (2016). *Life writing in the long run: A Smith & Watson autobiography studies reader*. Maize Books, University of Michigan Press.

Smyth, D. (2013). Avoiding bloodshed? US journalists and censorship in wartime. *War & Society*, 32(1), 1–17.

Sontag, S. (1977). *On photography*. Penguin Books.

Sontag, S. (2003). *Regarding the pain of others*. Farrar, Straus and Giroux.

Stanley, L. (2013). *Documents of life revisited: Narrative and biographical methodology for a 21st century critical humanism*. Routledge.

Velte, S. (2025). The emergence of trauma through language: How past conflicts surface as interpretative patterns in discourses of memory and identity. *Memory Studies*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1177/17506980251359576>